

ÖZET

Tarihi eserlere ait mevcut bilgilerin etkin bir şekilde kullanılmaması, bilginin yeterince organize edilememesi, eserlerle ilgili sağlıklı verilere erişmede yaşanan zorluklar, başta bu eserlerin korunması ve gereği gibi değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlar olmak üzere tüm karar mekanizmalarında sıkıntı yaratmakta, bilgi, farkında olmadan israf edilmekte, kültürel mirasımız yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Günümüz teknolojisinde bir çok kurum ve kuruluşun ihtiyaç duydukları bilgileri hızlı ve doğru bir biçimde elde etmek, onları daha verimli bir şekilde kullanabilmek amacıyla geliştirilmiş bilgi sistemleri oldukça yaygın duruma gelmiştir.

Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS), konuma dayalı her türlü verinin toplanması, depolanması, analizi, güncelleştirilmesi ve sonuçların sunulmasını gerçekleştiren bir sistemdir. “Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” çalışması da tüm ilgili kurumlarda; arşivlerde dağınık olarak bulunan eski eserlere ait bilgi, resim, gravür, eski haritalar gibi belge ve dökümanları bir araya getirip, belli bir standartta depolayıp, gerekli analizlerin yapılarak bu bilgilere toplu bir şekilde ulaşılmasına olanak sağlamaktır. Böylece güncelliği sağlanacak olan bu bilgilerle eski eserlerdeki yıpranmayı saptayabilmek, koruma ve ihya çalışmaları için kaynakları tek elde toplamak amaçlanmıştır.

ABSTRACT

Poor management and inefficient use of available information on historical artifacts, along with the obstacles in acquiring reliable data, have had disruptive effects on all the institutions working in the field, in particular the ones whose primary aims are to preserve these artifacts and sustain their future use. As a consequence, the current information is at risk of being lost and, thus, our cultural heritage faces a catastrophic challenge.

Current state-of-the-art technology provides well established and widely available information systems that will help the institutions to rapidly obtain the reliable data that they need and to use them in an effective fashion.

Geographic Information System (GIS) offers a framework in order to obtain, store, analyze and update all the location related data and moreover has an interface to present the results of a data analysis. "Geographic Information System Database for Historical Endowed Estates" aims at collecting and storing at high standards all the available information and documents such as pictures, engravings, maps, etc. It also provides the means to reach this collective information and do necessary analysis. Thus, it will be possible to assess accurately the depreciation in the historical artifacts and preserve and restore them through the accumulation of all necessary resources in a single unit.

1. GİRİŞ VE ÇALIŞMANIN AMACI

1.1 Giriş

Eski eserler, hızla artan nüfus ve buna bağlı yoğunlaşan yapılaşmanın içerisinde sağlıklı bir koruma programı olmadığından kaybolmaya yüz tutmaktadır. Konuyla ilgili Mayıs 2004 yılında Sayıştay Başkanlığıca Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğundaki tarihi eserlerin korunması hakkındaki raporda belirtildiği gibi eski eserlerin korunmasını sağlamak üzere bir an önce bilgilerin elde edilmesi ve güncellenmesini sağlayan çağdaş bir yönetim bilgi sistemi oluşturmak gerekmektedir. Aynı raporda eserlere ait bilgilerin arşivlerde dağınık bir biçimde bulunduğu, hatta bazı mimarların arşiv dışında kendi dosyalarını yaptıkları kararların alınmasında ve faaliyetlerin yürütülmesinde ilkel şekilde arşivlenen bilgi ve belgelerden, tüm klasörü tarama yöntemiyle yararlanılmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Yönetimin doğru kararlar almasına, uygulamasına ve gerektiğinde düzeltici müdahalede bulunmasına olanak veren bilgi ve veriye dayanan çağdaş bir yönetim bilgi sistemi kurulmasını önermiştir.

Bu amaçla yapılacak CBS programı için öncelikle Vakıflar Genel Müdürlüğünde bu bilgileri kullanacak birimlerin tanınması gerekmektedir. Birimlerin tanınması ihtiyaçların belirlenmesi ve ihtiyaçları karşılayacak bir sistemin gerçekleştirilmesi için bir zorunluluktur. CBS'nin tarihsel değeri olan taşınmazları konu alması nedeniyle ve bu eserler tarihsel bir sürecin sonuçları olduğundan Genel Müdürlüğün birimlerinin tanınması sonrasında şehrin tarihi hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Koruma önceliklerinin belirlendiği koruma bölgelerinin de sistem kurucu tarafından bilinmesi gerekmektedir. Daha önce yapılmış projelerin incelenmesi daha nitelikli ve verimli bir CBS programının oluşturulmasına imkân sağlayacaktır. Tez kapsamında uygulama öncesi bu bilgilere yer verilerek, eski eserlere yönelik bir bilgi sistemi kurulması öncesinde analiz yapılmıştır.

“Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” çalışmamda 1946, 1966, 1982, 2006 tarihlerine ait hava fotoğraflarından

eski eserlerin ve çevresindeki değişimler izlenebilecek, Veri tabanında yer alacak eski resimler, gravürler, tescil fişleri, kurul kararları taşınmazların değerlendirilmesinde sağlık kararlar verilmesini sağlayacak, röleve raporlarının hazırlanmasında ciddi kolaylıklar sağlayacak ve eserlerin restorasyonu ve korunmasında önemli bir rol üstlenecektir.

1.2 Amaç

“Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” projesinin amacı;

- Eski eserlere ait eski fotoğraflar, projeler, vakfiyeler, gravürler, tescil fişleri, yeni fotoğraflar gibi verilerin belli bir standarda getirilerek Bilgisayar ortamına aktarılmasıyla Röleve Restorasyon projelerini hazırlarken zaman tasarrufu sağlanması,
- Doğru, tam ve güncel bilgiye en kısa zamanda ulaşılmasının temini,
- Tekrar eden iş adımlarının otomasyonu ile yapılan iş adımlarından bir kısmını ortadan kaldırmak, böylece zamandan tasarruf ile birlikte mevcut iş adımlarına yoğunlaşmayı arttırmak,
- Sorgulama sonuçlarının grafik, harita, çıktılar şeklinde görülmesiyle karar verme sürecinin hızlandırılması,
- Verilerin bir arada görülebilmesiyle ilişkiler bütününe daha doğru okunabilmesini sağlamak,
- Kurumdaki birimlerin tarihi eserler hakkında değerlendirme yaparken yazışma gereksinimlerini ortadan kaldırmaktır.

2 VAKIF KAVRAMI

Vakıf: Kişinin taşınır ve taşınmaz mallarını, hiç bir tesir altında kalmadan, sırf kendi rıza ve isteğiyle, şahsi mülkiyetinden çıkarıp, hayır ve hasenat gayesiyle yine kendisi tarafından, şart ve hizmetlerin yerine getirilmesi için ebedi olarak tahsis etmesidir. Bu durumda vakıf kuran kişiye "vâkıf" (vakfeden), vakfin hangi şartlara göre yürütüleceğini belirten yazılı belgelere de "vakfiye" (vakıf senedi) denilmektedir.

Vakfiye : Vakfedilen mallar, yapılan hayrat, vakfin idaresi v.s gibi hususlardan bahseden, vakıf tarafından yazdırılan ve sonunda hakimin hükmü ve mühürü bulunan bir belgedir. Bu belgede geçen hükümler, kesinlikle değiştirilemez ve bu hizmetlerden dönülmez. Vakfin sıhhat ve lüzumu ile hakimin hükmü, Vakıflar Arşivinde toplam 26.798 adet vakfiye vardır. (Vakıflar Genel Müdürlüğü [VGM], Emlak İşleri El Kitabı, 2000)

2.1 Vakfın Hukuki ve Tarihi Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu zamanında vakıflar çok büyük bir önem kazanmış, vakıf eserler hizmet ve sanat bakımından en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Hicri birinci ve ikinci asırlarda vakıflar, vakıf tarafından tayin edilen mütevellî veya nazır tarafından idare edilmekte iken, Abbasiler devrinde vakıfların şartlarının korunması, gelirinin tahsili, giderlerinin ödenmesi konularında gözetim ve yönetim hakkı kadınlara verilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Sultan Orhan Gazi Bursa'da inşa ettirdiği camii ve zaviye vakıflarının nezaretini, H.760/M.1336'da Veziri Sinan Paşa'ya vermiştir. Nezaretle vakıf yönetimini şahsın da birleştirdiği için Sinan Paşa Osmanlı Devletinde ilk Evkaf Nazırı olarak kabul edilmiştir.

Fazlaşan vakıf hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamak üzere, H.1241/M.1826 tarihinde Evkaf-ı Hümayun Nezareti resmen kurularak, Darphane Nazırı El-haç Yusuf Efendi Nazırlığa atanmıştır.

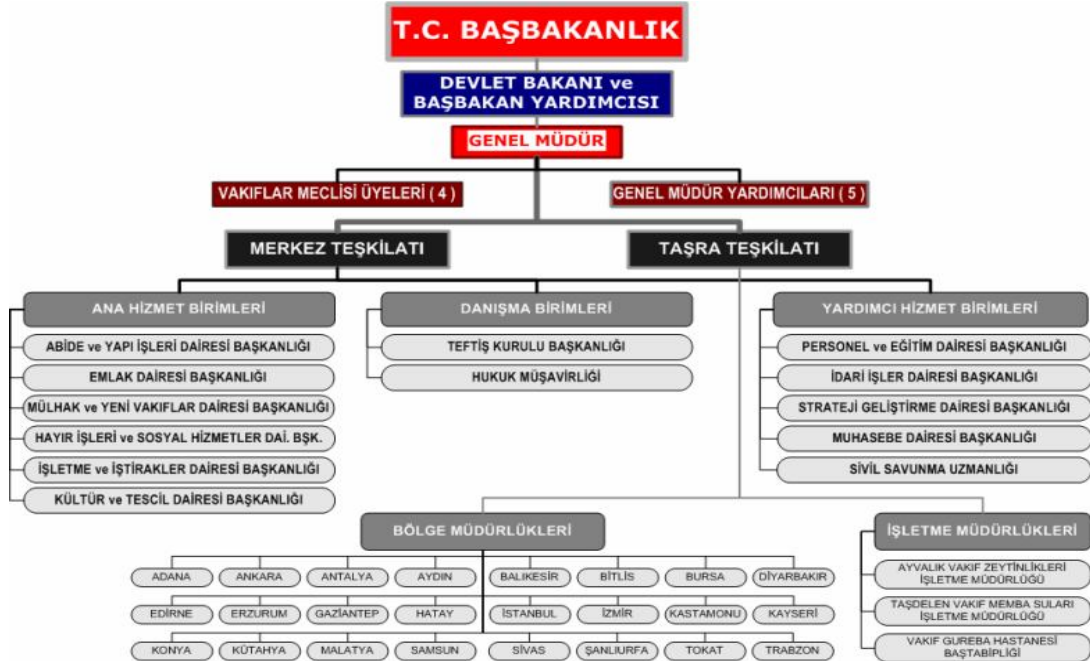
Bağımsız olarak H.995/M.1587 tarihinde kurulan Haremeyn Nezareti bir müddet bağımsız çalıştıktan sonra, H.1254/M.1838 tarihinde Evkaf-ı Hümayun Nezareti ile birleştirilmiştir. H.1254, M. 1838 tarihinde ikinci defa Evkaf-ı Hümayun Nezaretine getirilen Mehmet Hasip Paşa zamanında Evkaf-ı Hümayun Nazırları “Meclisi Has-ı Vükela” ya alınmışlar, bugünkü deyim ile Bakanlar Kurulu arasına girmişlerdir. (Vakıflar Genel Müdürlüğü [VGM], Emlak İşleri El Kitabı, 2000)

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından sonra da “Şer’iye ve Evkaf Vekaleti” olarak bir süre daha faaliyetine devam eden ve tam bir asırlık ömre sahip bulunan nezaret, 3.3.1924 tarih ve 429 sayılı kanun ile kaldırılmıştır.

5.6.1935 tarihinde 2762 sayılı Vakıflar Kanunu çıkarılarak, Vakıfların hukuki durumu bir düzene sokulmuş, 27.6.1956 yılında çıkarılan 6760 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğünün Vazife ve Teşkilatı Kanunu ve 21.5.1970 tarihinde çıkartılan 1262, 20.02.2008 tarih ve 5737 sayılı kanunla bugünkü şeklini kazanmıştır.

2.2 Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün Kuruluş Yapısı

Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün kuruluş yapısı Şekil-1’de gösterilmiştir.

Şekil-1- Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün kuruluş yapısı

2.2.1 Vakıflar Meclisi

- Vakıflar Meclisi Vakıfların en üst seviyede danışma ve karar organıdır.
- Vakıflar Meclisi bir başkan ve dört üyeden teşekkül eder.
- Vakıflar Meclisi üyeleri; kurumun faaliyet alanı ile hukuk, maliye, iktisat, tarım, işletme ve mühendislik alanlarında tercihen kamu yönetiminde bilgi ve mesleğinde deneyim sahibi olan kişiler; Başbakanın teklifi üzerine müşterek kararname ile atanırlar.
- Vakıflar Genel Müdürü Vakıflar Meclisinin başkanıdır.
- Vakıflar Meclisi kararları salt çoğunlukla alınır. Vakıflar Genel Müdürü muhalif kaldığı kararları on beş gün içinde Başbakanlığa sunabilir, bu durumda Başbakanlığın, Danıştay'ın görüşünü almak suretiyle verdiği karar doğrultusunda işlem yapılır.
- Vakıflar Meclisinin çalışma usul ve esasları tüzükle tespit edilir.

2.2.2 Ana Hizmet Birimleri

2.2.2.1 Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı

Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- Vakıflar Genel Müdürlüğünün yönetiminde bulunan eski eserlerin yapıldığı devrin özelliklerine zarar vermeden, onarımı (restorasyon) ile akar ve hayrat vakıf binaların onarımı ve yeni yapıların yapılmasını sağlamak, vakıf eski eserlerinin tespiti, tescil ve değerlendirilmesini yapmak, arşivlemek, röleve, restorasyon ve restitüsyon projelerini hazırlayıp onaylamak, yıllık ve beş yıllık eski eser onarım programlarını hazırlamak,
- Eski eser birim fiyat analizlerinin hazırlanmasını ve yayımlanmasını temin etmek, bu eserlerin proje ve dosyalarının, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulunca onaylanması için gerekli işlemleri yapmak ve hali hazır durumlarını röleve ve fotoğraflarla tespit etmek, gerektiğinde kamulaştırma işlemlerini yürütmek,

- Keşif ve Rapor dosyalarını hazırlatıp ihale işlemlerini yürütmek, onarımları için gerekli malzemelerin satın alınmasını sağlamak ve gerekli görülen yerlerde şantiye kurmak ve şantiyelerini kontrol etmek.

2.2.2.2 Emlak Dairesi Başkanlığı

Emlak Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- Elde tutulmasında fayda görülmeyen vakıf taşınmaz malların satışı, gerekli görülecek taşınmaz malların satın alınması veya değiştirilmesi işlemlerini yürütmek,
- Vakıf taşınmaz malların değerlendirilmesi konusunda esasları ve prensipleri tayin ve tespit etmek ve yatırım programlarını yapmak,
- Tasfiye Kanunları ile 10/9/1957 gün ve 7044 sayılı Kanun uyarınca vakfına veya Vakıflar Genel Müdürlüğüne intikali gereken mirasçısı olmayan ve terkedilmiş taşınmaz malların tespit ve tescil işlemlerini, eski eserlerin mülkiyet ve tasarruf konularını yürütmek ve bunların tapuya tescilini sağlamak,
- Mazbut vakıflar ile emaneten ve niyabeten yönetilen vakıflara ait taşınmaz malların, her türlü tecavüzdten korunmaları ile ilgili tedbirleri almak, kamulaştırma işlemlerini yürütmek, 13/7/1967 gün ve 903 sayılı Kanunla kurulan vakıflar hariç bütün vakıf taşınmaz malların kütüklerini muhafaza etmek,
- Yurt dışı vakıf emlak konuları ile ilgili işlemleri yürütmek.

2.2.2.3 Mülhak ve Yeni Vakıflar Dairesi Başkanlığı

Mülhak ve Yeni Vakıflar Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- Mülhak Vakıflar ile Cemaat ve esnafa mahsus vakıfların şahsiyetleri ile vakfiyelerini Vakıflar kütüğüne tescil ettirmek, onarım ve inşaat tekliflerini inceleyip gerekli görülenlere izin vermek,

- Mülhak vakıfların yıllık kesin hesaplarını incelemek ve tasdikini sağlamak, bütçelerini gelirlerine göre düzenlemelerini temin etmek, kanunen mazbut vakıflar arasına alınması gerekenlerin, mazbut vakıflar arasına alınması işlemlerini yürütmek, vakfiyelerinde yerine getirilmesi mümkün olmayan hayır şartı ve hizmetlerin değiştirilmesini sağlamak ve bu vakıflara müteveli tayin etmek, azletmek konularında tevcih komisyonuna teklifte bulunmak,
- Türk Medeni Kanunu hükümlerine tabi vakıfların, merkezi sicile tescili ile senetlerinin Resmi Gazetede ilanını sağlamak, her yıl ödemeleri gereken teftiş ve denetleme masraflarına katılma paylarının tahsilini temin etmek, bu vakıflardan, yurt içinde şube açacakların durumlarını inceleyip sonuçlandırmak, yabancı vakıflarla işbirliği yapmaları ve bağış almaları konularında Dışişleri Bakanlığına görüş bildirmek ve dağılmaları gereken vakıfları tespit ederek kanuni işlemleri yürütmek.

2.2.2.4 Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı

Hayır İşleri ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- Vakfiyelerde yer alan hayır şart ve hizmetleri yerine getirmek,
- Hayrat türünden olup idarece kullanılması mümkün olmayan vakıf taşınmaz malların, tesis maksadına uygun kamu hizmetlerinde kullanılmak üzere diğer bir kamu kuruluşuna tahsisi için gerekli işlemleri yürütmek,
- Vakıf yolu ile tesis edilmiş olup herhangi bir sebeple diğer bir kamu kuruluşuna intikal etmiş hayrat taşınmaz malların, Vakıflar Genel Müdürlüğüne intikalini sağlamak,
- Hayrat taşınmaz malların satışı ve satış bedelinden elde edilecek gelirlerin, gayesi aynı olan diğer bir hayrata tahsisi işlemleri ile mazbut ve mülhak hayrat taşınmaz mallara ait istimlak işlemlerini yürütmek,
- Bağışlanan eşyanın en geç beş yılda bir sayımını yapıp demirbaş kaydına mutabakatı sağlamak,
- Gerekli yerlerde öğrenci yurtları, aş ocağı, eğitim tesisleri açmak, yönetimini sağlamak, imkanları ölçüsünde muhtaç sakat ve amalara aylık bağlamak.

2.2.2.5 İşletmeler ve İştirakler Dairesi Başkanlığı

İşletmeler ve İştirakler Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- Mevcut İşletme Müdürlüklerinin günün şartlarına göre ekonomik kurallar içinde üretimlerini arttırıcı mali ve teknik etütler yapmak,
- Vakıflar Genel Müdürlüğünün sınai, ticari, zirai, turizm ve kültürel alanlarda girişeceği yatırımlar için gerekli etüt ve projeleri hazırlamak ve planlamak,
- İşletme Müdürlüklerinin yaptıkları iş programlarını bütçe ve bilançolarını tetkik edip Vakıflar Meclisine sunmak, İşletmeler ve İştiraklerle koordinasyonu sağlamak ve işletme müdürlüklerinin çalışmalarına yön vermek.

2.2.2.6 Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı

Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- Arşivde bulunan Vakfiye, Ferman, Berat, Hüccet ve benzeri belgeleri tercüme ve bugünkü harflere çevirme işlerini yapmak, bunların kütük kayıtlarıyla diğer belgelerin ve sanat değeri yüksek olan kitap ve benzeri eserlerin mikrofilmlerini almak, bunları tasnif etmek ve saklamak,
- Eski Vakıflar ile Türk Medeni Kanunu'na göre kurulan vakıfların merkezi sicile tescilini yapmak, mahkemeler, resmi kuruluşlar ve vakıf evlatlar tarafından merkezi sicilde tescil edilmiş vakıflarla ilgili istenilen belgelerin onaylı örneklerini vermek,
- Diğer Devlet Kuruluşları ile bunlara bağlı arşiv, kütüphane ve kuruluşlarla şahısların elinde bulunan vakfiye ve benzeri belgeleri tespit ederek bunların Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivine intikalini sağlamak,
- Tevliyet, zabıt, intifa hakkı, şart tebdili ve tevzin (denkleştirme) cetveli gibi işlemleri kütüğe tescil ederek bunlarla ilgili evrak ve belgeleri saklamak,
- Arşivde yapılacak ilmi araştırmaları Milli çıkarılara uygun olarak güvenlik içinde yürütmek,

- Vakıfları ve Vakıf hizmetlerini tanıtıcı, ilmi kitap, dergi ve broşürler yayınlamak, Genel Müdürlüğe bağlı kütüphane ve müzelerin çalışmalarını planlamak ve denetlemek, Vakıflarla ilgili galeri ve sergiler açmak,
- Genel Müdürlüğün tarihçesini hazırlamak,

2.2.3 İşletme Müdürlükleri

2.2.3.1 Ayvalık Vakıf Zeytinlikleri İşletme Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğünce idare edilen zeytinlikler, meyve ve narenciye bahçelerinin ticari esaslara göre işletilmesi için 1940 yılında 3913 sayılı Vakıf Memba Suları ile Orman ve Zeytinliklerin İşletilmesi Hakkında Kanuna istinaden Aydın ve Ayvalık Vakıf Zeytinlikleri İşletme Müdürlükleri kurulmuş olup, halen Ayvalık Vakıf Zeytinlikleri İşletme Müdürlüğünce zeytin ziraatı ile elde edilen mahsulden; zeytinyağı, salamura zeytin ve sabun üretilerek pazarlanmaktadır.

Ayvalık Vakıf Zeytinlikleri İşletme Müdürlüğünün imar içi zeytinlikleri ile Antalya Muratpaşa Çiftliği dışındaki tüm arazileri yapılan ihaleler sonucunda üçüncü şahıslara kiralanmıştır. Arazileri kiraya verilen Aydın İşletme Müdürlüğü, Antalya Muratpaşa Çiftliği ile birlikte 09.09.2005 tarihi itibarıyla Ayvalık İşletme Müdürlüğüne devredilmiştir. Kiraya verilen zeytinliklerin denetimleri, Ayvalık İşletme Müdürlüğü ile Aydın Vakıflar Bölge Müdürlüğünce yapılmaktadır.

İhale sonrası Ayvalık İşletme Müdürlüğünde yaklaşık 2.456 dekar arazide; 27.604 adet zeytin ağacı, 1.326 adet narenciye ağacı ve Antalya Muratpaşa Çiftliğinde yaklaşık 25.000 zeytin ağacı ile yaklaşık 4.000 diğer türden ağaç bulunmaktadır. İşletme Müdürlüğü mevcut arazilerinde zirai faaliyetlerine devam etmektedir.

2.2.3.2 Taşdelen Vakıf Memba Suları

913 sayılı Vakıf Memba Suları ile Orman ve Zeytinliklerin İşletilmesi Hakkında Kanuna göre, 1940 yılında kurulan Vakıf Memba Suları İşletme Müdürlüğü İstanbul'un kaynak sularından Taşdelen ve Karakulak memba suyuna sahiptir.

Kiracısından 08/05/2006 tarihinde devralınan Taşdelen memba suyunu işleten İşletme Müdürlüğü, 1998 yılından bu yana Türk Medeni Kanununa tabi vakıfların, gelir ve giderlerini belgelemekte kullanılan bağış ve gider makbuzlarının basım ve dağıtımını ile görevlendirilmiştir. Ayrıca, Güneş Sigorta acenteciliği de yapmaktadır.

2.2.3.3 Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi

Bakanlar Kurulunun 10/08/2000 tarih ve 2000/1331 sayılı kararı gereğince, Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığına tahsis edilen Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi, 06.01.2005 tarihinde yürürlüğe giren Bazı Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Sağlık Birimlerinin Sağlık Bakanlığına Devredilmesine Dair 5283 sayılı Kanunun 2. maddesine göre kapsam dışı tutulan Bezm-i Alem Valide Sultan Vakıf Gureba Hastanesi 07/08/2006 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğünce devralınmış ve işletilmeye başlanmıştır. (Vakıflar Genel Müdürlüğü [VGM], Emlak İşleri El Kitabı, 2000)

2.3 Vakıf Malların Özellikleri

Vakıf, mülkiyet hakkına dayanan bir kurumdur. Mülkiyet hakkının toplum yararına kullanılmasıdır. 5737 sayılı kanunun 6. maddesi uyarınca;

Mazbut vakıflar, Genel Müdürlük tarafından yönetilir ve temsil edilir.

Mülhak vakıflar, Anayasaya aykırılık teşkil etmeyen vakfiye şartlarına göre Meclis tarafından atanacak yöneticiler eliyle yönetilir ve temsil edilir. Vakıf yöneticileri kendilerine yardımcı tayin edebilirler. Mülhak vakıf yöneticilerinde aranacak şartlar

ile yardımcılarının nitelikleri yönetmelikle düzenlenir. Vakfiyedeki şartları taşımamaları nedeniyle kendilerine yöneticilik verilemeyenler bu şartları elde edinceye, küçükler ile kısıtlılar fiil ehliyetlerini kazanıncaya ve boş kalan yöneticilik yenisine verilinceye kadar, vakıf işleri Genel Müdürlükçe temsilen yürütülür.

Cemaat vakıflarının yöneticileri mensuplarınca kendi aralarından seçilir. Vakıf yöneticilerinin seçim usûl ve esasları yönetmelikle düzenlenir.

Esnaf vakıfları, mülhak vakıfların tabi olduğu hükümlere tabidir. Bu vakıflar, esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilir.

Yeni vakıfların yönetim organı vakıf senedine göre oluşturulur ve bu vakıfların yönetim organlarında görev alanların çoğunluğunun, Türkiye'de yerleşik bulunması gerekir.

Mülhak Vakıflar statüleri mahiyetinde olan vakfiyelerinde gösterilen idare uzuvları yani mütevellileri tarafından idare edilir. (Vakıflar Genel Müdürlüğü [VGM], Emlak İşleri El Kitabı, 2000)

2.4 Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Statüsü

Vakıflar Genel Müdürlüğü, 5737 sayılı Vakıflar Kanununun 35. maddesine göre bir yandan Başbakanlığa bağlı Tüzel Kişiliği olan katma bütçeli bir devlet idaresi, öte yandan da aynı kanununun 6. maddesi gereğince tamamen özel hukuk hükmü şahsiyeti olan mazbut vakıfların temsilcisidir.

3 ESKİ ESER NİTELİKLİ TAŞINMAZLAR VE KORUMA BÖLGELERİ

Koruma Bölgeleri; 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında belirlenmiş, çeşitli koruma öncelikli yapı ve çevrelerini içeren alanlardır.

Tarihi Yarımada'nın tamamı koruma alanı olmakla birlikte, yapılan yer altı ve yerüstü envanter çalışmaları doğrultusunda; Yarımada içinde eski eser yoğunluğu fazla olan, geleneksel yol ve yapı dokusunu bozulmadan günümüze kadar korumuş olan alanlardan başlayarak, Tarihi Yarımada'nın tümüne ilişkin daha sağlıklı bir plan çalışması yapılabilmesi için bir koruma bölgeleri derecelendirilmesine gidilmiştir.

1/5000 ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planında;

- Kültür ve Tabiat Varlıkları Yer altı ve Yerüstü Envanteri ile Mevcut ve Kayıp Eski Eser Araştırma Envanterinde yer alan eserlerin yoğunluğuna,
- Kültür ve Tabiat Varlıkları Yer altı ve Yerüstü Envanteri ile Mevcut ve Kayıp Eski Eser Araştırma Envanterinde yer alan kayıp eserlerin özgün yerinin boş ve eserin kalıntısının bulunması ve ihya edilebilir olma durumuna,
- Suriçi'nin tarihsel süreci ve kimliği açısından önem taşıyan alanların dağılımına,
- Tarihi Yarımada'nın Sit Alanı ilam öncesinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, Marmara Bölge Kurulu ve İstanbul 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulunca belirlenmiş olan Bölgesel Sit Alanlarının sınırlarına ve toplu tescil kararlarının dağılımına,
- Arazi tespitlerinde ortaya çıkan bölge-mahalle-sokak-ada-parcel bazında korunmaya değer doku özelliklerinin dağılımına,
- + 40 ve + 50 rakım ile hattı bâlâ sınırları ve Tarihi Yarımada'nın bugüne kadar mümkün olduğunca korunmuş olan eşsiz silüetinin ortaya konduğu Tarihi Yarımada Topoğrafik Silüet çalışmasına,
- Geleneksel tarihi ve kültürel özelliklerini tamamlamış, çok yakın komşu bölgelerin sınırlarına, göre belirlenen Koruma Bölgelerinin sınırları parsel ve sokak ölçeğinde revize edilerek 1/1000 ölçekli Fatih ve Eminönü Koruma

Amaçlı Uygulama Planlarında kesinleştirilmiştir. 1/1000 ölçekli planlarda, Kültür ve Tabiat Varlıkları Yer altı ve Yerüstü Envanteri ile Mevcut ve Kayıp Eski Eser Araştırma Envanteri doğrultusunda kayıp eser ihyası gerçekleştirilecek parsel ve yakın çevresi, korunacak ada, sokak, cephe vb. gibi alanların ilave edilmesi ile Koruma Bölgelerinin sınırlarında arttırma ve genişletme söz konusu olmuştur.

Yukarıdaki genel çerçevede tanımlanan kriterlere göre belirlenen Tarihi Yarımada Koruma Bölgeleri, koruma öncelikli yapıların ve yapı çevrelerinin önem ve yoğunluğuna bağlı olarak kendi içlerinde derecelendirilmişlerdir.

1.Derece Koruma Bölgeleri; Sur-u Sultani içi, Hanlar Bölgesi, külliyeler ve yakın çevreleri, Marmara - Haliç ve Kara Surları, büyük ölçüde korunmuş geleneksel mahalle dokuları, arkeolojik değerleri ile yer altı eserleri, önemli korunması gerekli kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu alanlar, tarihsel öneme sahip meydanlar ve tarihi ulaşım arterleri,

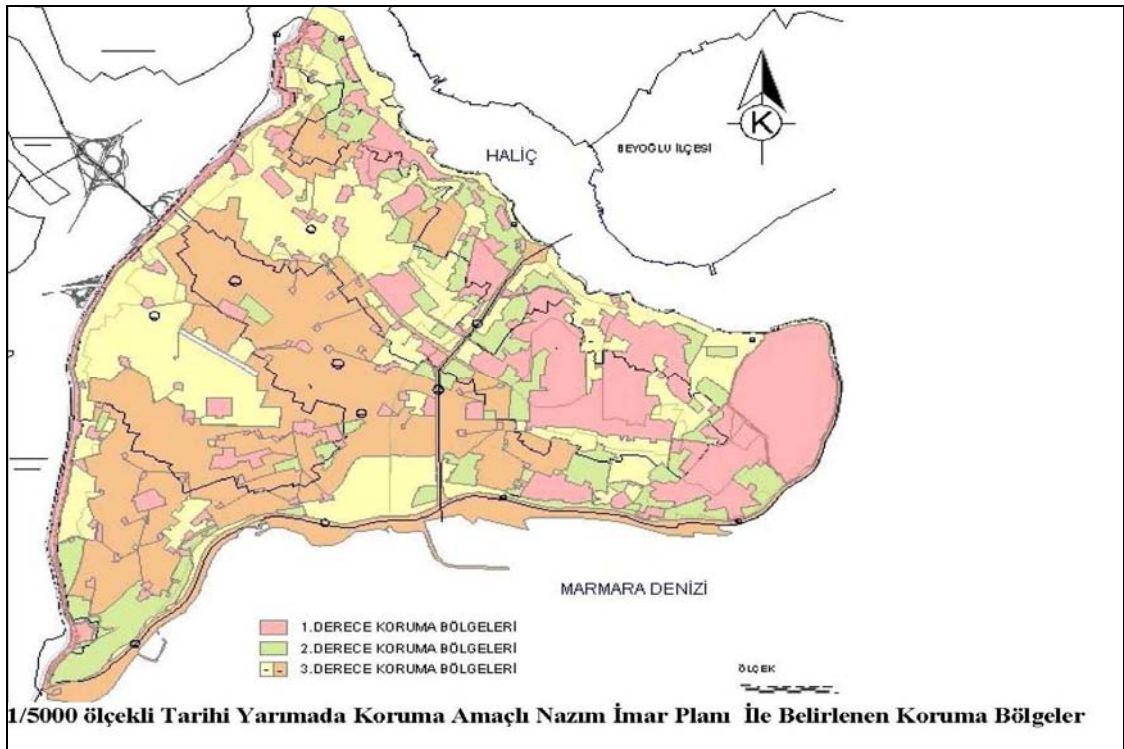
2.Derece Koruma Bölgeleri; geleneksel dokunun kısmen korunduğu kentsel alanlar, 1. derece koruma bölgeleri komşuluğundaki korunması gerekli kültür varlıklarının ve sivil mimarlık eserlerinin yoğun olarak bulunduğu alanlar, önemli amtsal yapılar ve yakın çevreleri, Kara surları İç Koruma Alanı içinde korunmuş bostan alanları, meydanlar ve parklar,

3.Derece Koruma Bölgeleri; yapılaşması büyük ölçüde yenilenmiş olmakla beraber, sivil mimarlık örnekleri ile anıt eserlerin seyrek olarak bulunduğu kentsel alanlar kara surları iç koruma alanındaki doğal niteliğini kaybetmiş, ancak yeni bir düzenleme ile korunabilecek alanlar, bostan alanları ve kara surları iç koruma alanındaki doku özelliğini kısmen korumuş kentsel alanlar ile meydanlar, tarihi Yarımada silüetini etkileyen 1. ve 2.Derece Koruma Bölgeleri arasındaki alanlar, Haliç ve Marmara kıyı alanları ve + 50 rakım üstünde kalan alanlardır.

3.A. Derece Koruma Bölgeleri; geleneksel dokunun bozulduğu, + 50 kotu üzerinde yer alan ve silüete giren alanlar, önemli anıtsal yapılar ve yakın çevreleri, Karasurları İç Koruma Alanı içinde yeşil dokusu bozulmuş ve kentsel yenileme gerektirecek bostan alanları,

3.B. Derece Koruma Bölgeleri; yapılaşması büyük ölçüde yenilenmiş olmakla birlikte, anıt eser ve sivil mimarlık örneği yapıların seyrek bulunduğu kentsel alanlar, Cumhuriyet Dönemi yapı özellikleri açısından önem arz eden alanlar ve dolgu alanları, olarak belirlenmiştir.

Koruma Bölgelerinin Tarihi yarımadaadaki dağılımı Şekil-2’de gösterilmiştir.

Şekil-2- Koruma bölgelerinin tarihi yarımadaadaki dağılımı

1. Derece Koruma Bölgeleri

- Sur-u Sultani içi (Topkapı Sarayı ve çevresi)
- Hanlar Bölgesi,
- Külliyeler ve yakın çevreleri,

- Marmara-Haliç ve Kara Surları,
- Geleneksel yol dokusu, mimari karakteri ve kültürel özellikleri, günümüze kadar değişmeden korunmuş kentsel alanlar,
- Arkeolojik Alanlar ve yer altı eserleri,
- Sarnıçlar ve Çukur bostanlar,
- Önemli anıtsal yapıların yoğun olarak bulunduğu alanlar,
- Tarihsel öneme sahip meydanlar,
- Tarihi ana arterler, olarak belirlenmiştir.

Genel olarak 1.derece Koruma Bölgesi olarak belirlenen sınırlar içinde, bütün eski yapıların korunacağı öngörülmektedir.

1.Derece Koruma Bölgeleri Eminönü ilçesinde 236 hektarlık bir alanı, buna karşın Fatih ilçesinde 100 hektarlık bir alan kapsamaktadır. İki ilçe arasındaki fark, koruma bölgelerinin eski Fatih ilçesinde küçük, dağınık ve birbiriyle bütünlük oluşturmayan anıt eser ve çok yakın çevrelerinden oluşmasına karşılık, eski Eminönü ilçesinde daha bölgesel ve doku bütünlüğü oluşturan alanlardan oluşmasından kaynaklanmaktadır.

Eski Fatih İlçesi 1.derece Koruma Bölgeleri, Külliye ve yakın çevreleri (Fatih Külliyesi, Yavuz Selim Külliyesi, Sümbül Efendi Külliyesi, Haseki Sultan Külliyesi, Mihrimah Sultan Külliyesi, vb.), Zeyrek Kentsel Bölgesi, Fener Kentsel Bölgesi, Haliç ve Kara Surları, Çukurbostanlar ve Sarnıçlar, Zeyrek ve Kariye Meydanları olarak belirlenmiştir.

2.Derece Koruma Bölgeleri

2.Derece Koruma Bölgeleri geleneksel yol dokusu, mimari karakteri ve kültürel özelliklerini günümüze kadar kısmen korumuş alanlar, Kara Surları İç Koruma Alanındaki bostan alanları, 1.derece koruma bölgelerinin yakın çevreleri, önemli anıt eserlerin yakın çevreleri ve meydanlar olarak belirlenmiştir.

2.Derece Koruma Bölgeleri eski Eminönü ilçesinde 100 hektarlık bir alanı, eski Fatih ilçesinde ise 150 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. 2.derece koruma bölgelerinde iki eski ilçe arasında daha dengeli ve benzer bir dağılım olduğu görülmektedir.

Geleneksel yol dokusu, mimari karakteri ve kültürel özellikleri günümüze kadar kısmen korunmuş alanlar genellikle 1.derece koruma bölgeleri yakın çevreleri olup, eski Fatih ilçesinde Yalı Mahallesi, Samatya, Yedikule, Haseki- Cerrahpaşa, Ayvansaray, Balat, Kentsel Bölgeleri' dir.

3.Derece Koruma Bölgeleri

3.Derece Koruma Bölgeleri kendi aralarında 3.A.Derece Koruma Bölgeleri (kısa vadeli dönüşüm alanları) ve 3.B.Derece Koruma Bölgeleri (uzun vadeli dönüşüm alanları) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

3.A. Derece Koruma Bölgeleri (Kısa Vadeli Dönüşüm Alanları)

Kısa vadeli dönüşüm alanları olarak ifadelendirilen 3.A.Derece Koruma Bölgeleri, eski Eminönü ilçesinde 99, eski Fatih ilçesinde ise 330 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Bu alanlar; yapılaşması büyük ölçüde yenilenmiş olmakla beraber korunması gerekli eski eserlerin seyrek olarak bulunduğu alanlar, Kara Surları iç koruma alanındaki doğal niteliğini kaybetmiş ancak yeni bir düzenlemeyle korunabilecek bostan alanları, yine Kara Surları iç koruma alanında doku özelliğini kısmen korumuş kentsel alanlar, Tarihi Yarımada silüetini etkileyen 1. ve 2. derece koruma bölgeleri arasındaki alanlar, Haliç ve Marmara kıyı alanları, +50 rakım üzerindeki alanlar ve bazı meydanlar olarak belirlenmiştir.

Eski Fatih ilçesinde bugüne kadar doku özelliğini kısmen korumuş Eğrikapı, Edirnekapı, Topkapı Kale içi, Sulukule, Mevlanakapı, Silivrikapı, Yedikule gibi kentsel alanların plan kararları doğrultusunda, özgün şekilde geleneksel mimari kimliğine ve sosyal yapısına kavuşması öngörülmektedir.

Kısa vadeli dönüşüm alanlarında, mevcut nüfus ve yapılaşma yoğunluğunu arttırıcı yapılaşma koşulları öngörülmezsizin, yeni yapılanmalarda belli kriterlere göre kısıtlamalar getirilmesi hükmü getirilmiştir, (anıt eserleri saçak kotlarının dikkate alınması, anıt eserlerin görsel ve topoğrafik etki alanları, + 50 rakım sınırı, gibi.)

3.B. Derece Koruma Bölgeleri (Uzun Vadeli Dönüşüm Alanları)

Tarihi Yarımada'da 1, 2 ve 3.A. Koruma Bölgeleri dışında kalan alanlardır. Eminönü ilçesinde 3.B. derece koruma bölgeleri 76 hektarlık bir alanı kapsarken, Fatih ilçesinde 470 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Fatih ilçesinin belirli bölgeler dışında (Zeyrek, Fener, Balat, gibi) büyük ölçüde geleneksel dokusunu kaybetmiş olması ve ızgara sistemi ile modern yapılaşmaların oluşmuş olması, bu ilçede uzun vadeli dönüşüm alanlarının bu kadar geniş bir alana yayılmış olmasına neden olmuştur. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi [İBB], 2006).

4. KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİM ARACI OLARAK CBS

CBS, hem yerel hem de ulusal düzeyde kültür politikası geliştirenler ve kültürel miras yöre yöneticileri için çeşitli kültürel kaynak yönetim aracı sunmaktadır. Bu araçlar, sadece en zengin toplumların kullanabileceği bir lüks değil, her ülkenin herhangi bir miras yöresini korumak için uygulayabileceği türdendir. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın korunması ile ilgili 1972 uzlaşması (Dünya Miras Uzlaşması) dünyadaki pek çok miras yöresine uygulanacak birçok temel dokümantasyon standardı koymuştur. CBS'nin kültürel miras yöreleri yönetim planları hazırlanmasında uygulanabilecek dört ana yordamı vardır (Hassan ve Elkadi, 2003). Bunlar:

- Araştırma: Tarihsel ve fiziksel olarak yöre dokümantasyonu,
- Analiz: Fiziksel durumun, kültürel önemin, sosyal ve idari bağlamların değerlendirilmesi,
- Tepki: Koruma ve yönetim stratejilerinin hazırlanması,
- Uygulama: Yönetim politikalarının uygulanması, gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi CBS' yi kullanarak, kültürel mirasın yönetilmesi,
- Kültürel miras yörelerinin kalıcı kayıtlarının üretilmesi,
- Kültürel mirasın içinde bulunduğu doğal ve insan çevresi ile uzlamsal ilişkisinin kavranması,
- Bilgi ve ağ veritabanları ile iletişim içinde bulunması,
- Önerilen gelişim modellerinin ve koruma stratejilerinin denenmesi,
- Yöre yönetimini ve gözlemlemeyi kolaylıkla yapabilmesidir. (Alparslan, Okyar, Yüce, 2006).

4.1 Kültürel Mirası korumak için dünyada yapılan CBS Çalışmaları

Kültürel Mirası korumaya yönelik olarak CBS'nin önemi Uluslararası alanda çok önceleri anlaşılmış olup, bugüne kadar buna yönelik bir çok CBS uygulaması yapılmıştır. Bunlardan bir kaçı aşağıda incelenmiştir.

4.1.1 UNESCO'nun Angkor CBS Projesi

UNESCO, ilk olarak 1992 yılında arkeolojik yöre yönetimi için bilgisayar destekli araçlar kullanarak, dünya kültürel miras yöresi olan Angkor'u korumak için Kamboçya hükümetine yardım etmiştir (Box, 1999). UNESCO, bu teknolojiyi kullanarak Angkor'daki birçok kaynaktan toplanan bölük pörçük verileri bir araya getirmiştir. Bir veri bankası kurularak anıtların restorasyon işlerine rehberlik sağlanmıştır ve yıkık çevredeki alanın ekonomik olarak gelişimi ve insan kaynağı gelişim planları hazırlanmasına yardımcı olunmuştur. Angkor Bölgeleme ve Çevre Yönetim planı CBS kullanarak, arkeoloji, jeoloji, hidroloji, klimatoloji, çevre bilimleri ve demografi verilerini, ziraatın gelişimi, sulama, yol yapımı ve turizm için hazırlanan planlarla başarı ile bütünleştirmiştir. Angkor yöresine ait bir görüntü, Şekil-3'de yer almaktadır.

Şekil-3 Angkor kültürel miras yöresinden bir görüntü
(<http://www.angkor.usyd.edu.au/images/content/river.gif>)

4.1.2 UNESCO'nun Vat Phou CBS Projesi

Angkor'daki çalışmanın başarısının ardından, UNESCO Vietnam'da Hue ve VatPhou, Lao Halk Demokratik Cumhuriyeti gibi diğer pilot çalışma alanları yanı sıra Avrupa, Avustralya ve Kuzey Amerika'daki yörelerde doğal ve kültürel yöre yönetimi için CBS ilişkili uygulamalar geliştirmiştir (Box, 1999). Güney Lao Halk Demokratik Cumhuriyetindeki Vat Phou yöresi benzersiz Khmer dönemi kültürel peyzajına sahip bir yöredir. Yörede ayakta duran anıtlar, antik şehirlerden artakalanlar, antik hidrolojik sistem ve zengin arkeolojik kalıntılar bulunmaktadır.

Çok disiplinli bir ekip tarafından toplanan arkeolojik, jeolojik, demografik, arazi kullanımı ve hidrolojik veriler CBS ortamında arşivlenmiş, karşılaştırılmış, analiz edilmiş ve yöre için bir kültürel miras bölgeleme stratejisi geliştirilmiştir. Vat Phou projesinde, CBS aşağıdaki faaliyetlerde kullanılmıştır:

- Arkeolojik ve yörenin süregelen incelenmesi ve dokümantasyonu ile üretilen diğer verileri toplamak, arşivlemek ve analiz etmek
- Yöre için yönetim planı geliştirmek
- Yöre için koruma planları geliştirmek
- Gelişimin kontrolü için mekanizmalar tanımlamak
- Yönetim ve koruma politikalarını gözlemlemek ve değerlendirmek

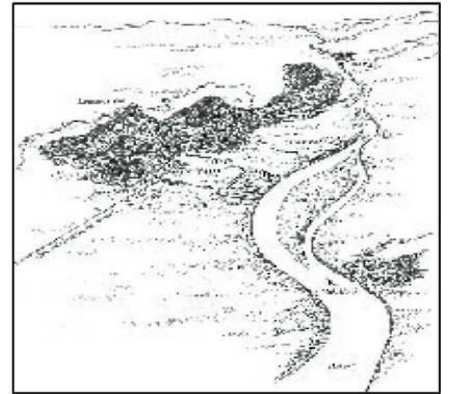
Arkeolojik özellikler şu CBS katmanlarına kaydedilmiştir:

- Ayakta duran anıtlar
- Şehir duvarları
- Höyükler
- Hendekler
- Geleneksel su sarnıçları
- Kanallar
- Dağınık buluntular

Vat Phou yöresinden bir görüntü ve krokisi şekil-4’de yer almaktadır.

Vat Phou kültürel miras yöresinden bir görüntü

Vat Phou yöresi krokisi

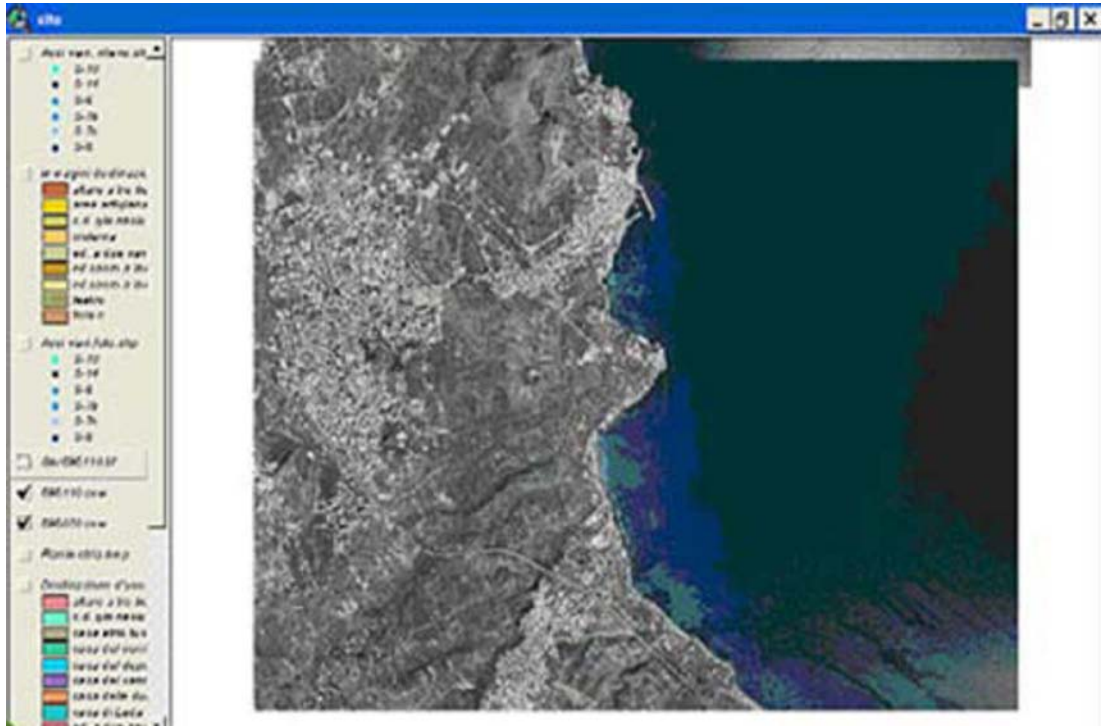
(<http://www.unescobkk.org/uploads/pics/vatphou-2.gif>)

(<http://www.unescobkk.org/uploads/pics/vatphou-drawing.jpg>)

Şekil-4

4.1.3 Solunto Arkeolojik Sitesinde CBS Uygulaması

Solunto, Sicilyanın Motya ve Palermo kentleriyle birlikte 3 Punic kentinden biridir. Kartacalılar tarafından 4. Yüzyılda ortaya çıkarılmıştır. Burdaki yapılar genelde zemin ve duvar kalıntılarından ibarettir. Ancak ayakta kalabilmiş birkaç meskenden, buradaki yapıların karakteristikleri hakkında ipuçları alınabilmektedir. Bu arkeolojik site; eski kayıtlar, arkeolojik raporlar, derinlikli araştırmalar, kapsamlı arkeolojik ve topografik çalışmalar, coğrafik, antropolojik, etnografik, jeolojik, hidrolojik, kimyasal ve fiziksel kaynaklar vasıtasıyla derin bir analize tabi tutulmuştur. Bu veriler birbirleriyle ilişkilendirilebilen veri tabanına girilmiş, CBS kapsamında sözel ve grafik veriler arasında linkler oluşturulmuş ve verilerin etkin ve güncellenebilir yönetimi ve kullanımına olanak tanınmıştır. (Tantillo, 2007).

Şekil-5 Solunto kentinin konumu

Şekil-6 Solunto şehrindeki kalıntılardan bir zemin türü

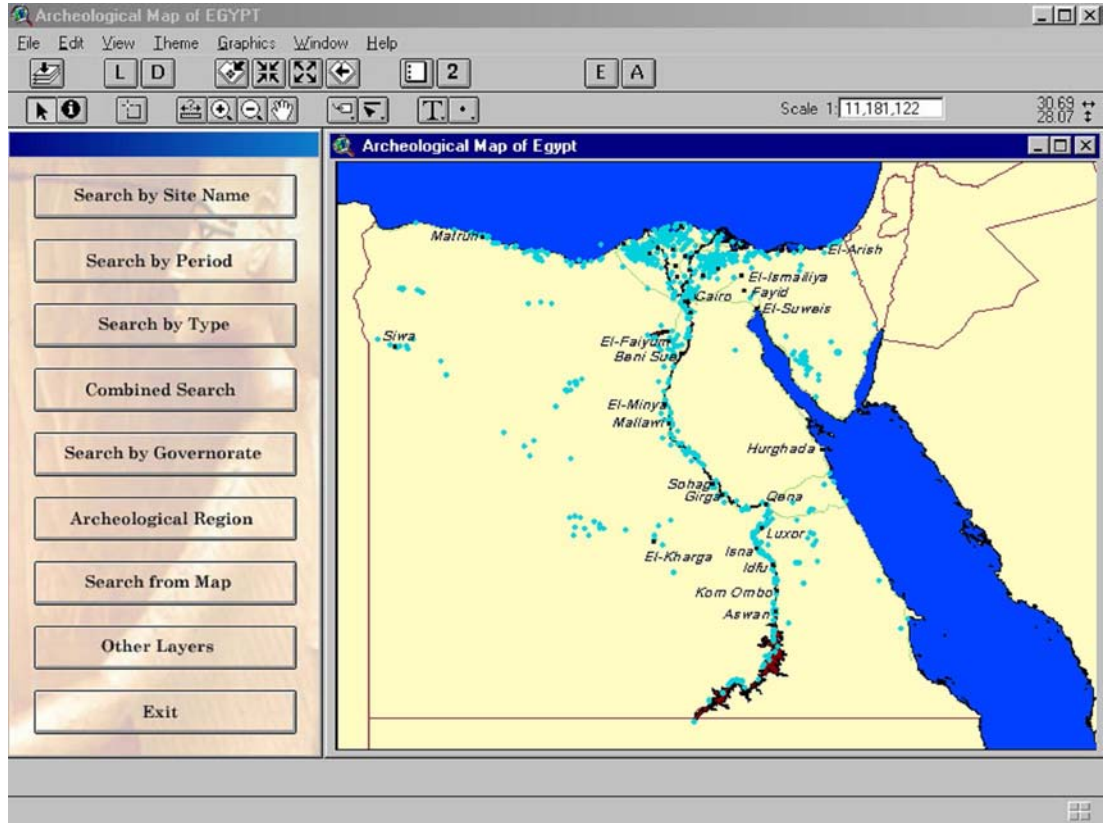

Şekil-7 Solunto şehrinin planı ve önemli yapıları

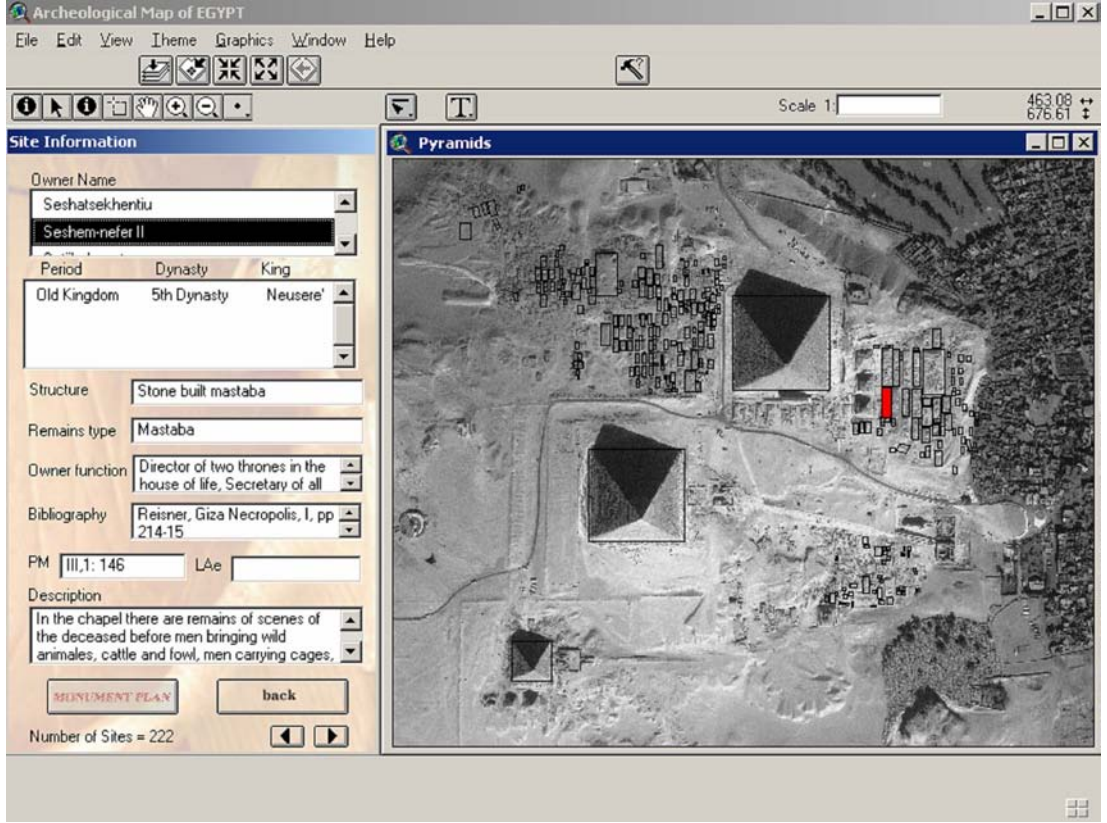

4.1.4 Mısır'daki Arkeolojik Sitelere Yönelik CBS Uygulaması

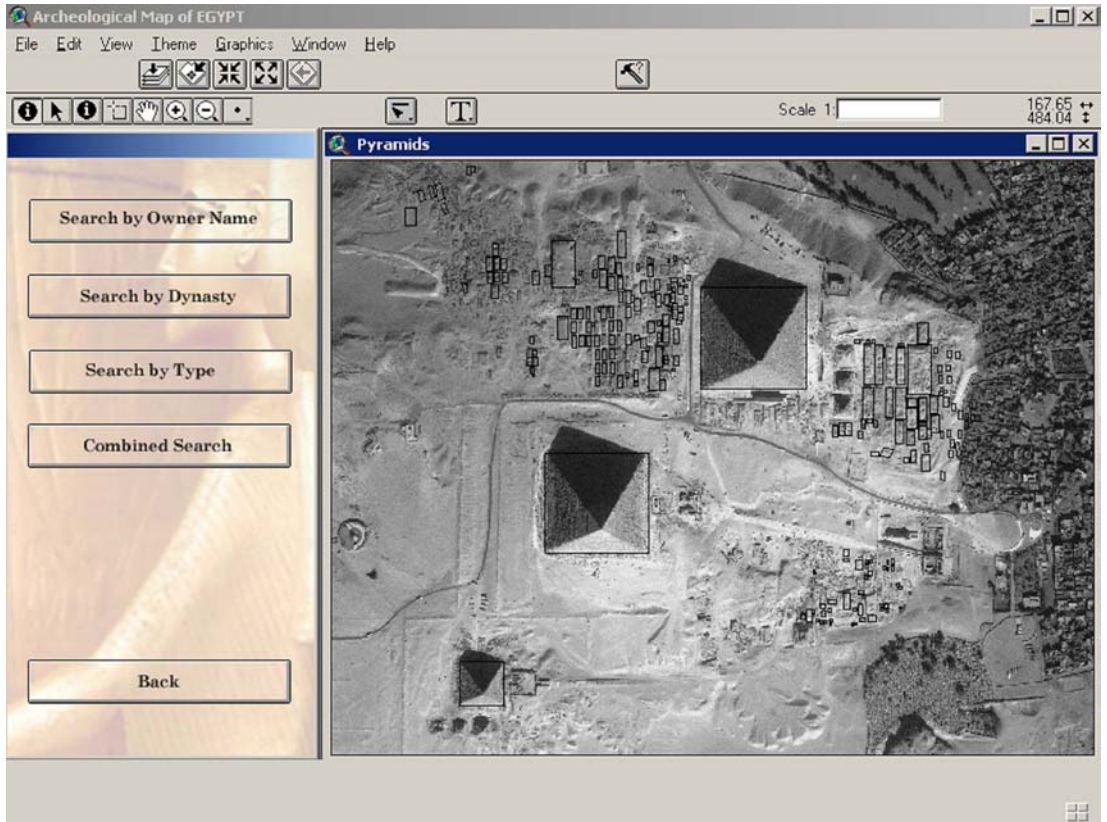
Mısır'daki arkeolojik sitelere yönelik CBS uygulaması üç seviyede gerçekleştirilmiştir. Birinci seviyede Mısır'daki arkeolojik sitelerin tamamıyla ilgili; sitenin adı, tarihi ve sitedeki yapıların türleri gibi temel bilgilere ulaşılabilecek bir uygulama gerçekleştirilmiştir. İkinci seviye site ölçeğinde gerçekleştirilmiş olup, bu seviyede farklı türlerde yapıları barındıran sitelerdeki bu yapılara ait temel bilgilere ulaşılabilecektir. Üçüncü seviye yapı ölçeğinde gerçekleştirilmiş olup, yapılarla ilgili ayrıntılı bilgiler içermektedir. Bu seviyede yapıların içindeki resim ve yazıtlara ulaşılabilmekte bu yazıtların tercümelemleri okunabilmekte ve yapıtların içinde üç boyutlu görsel bir tur yapılabilmektedir. (Farouk, 2007)

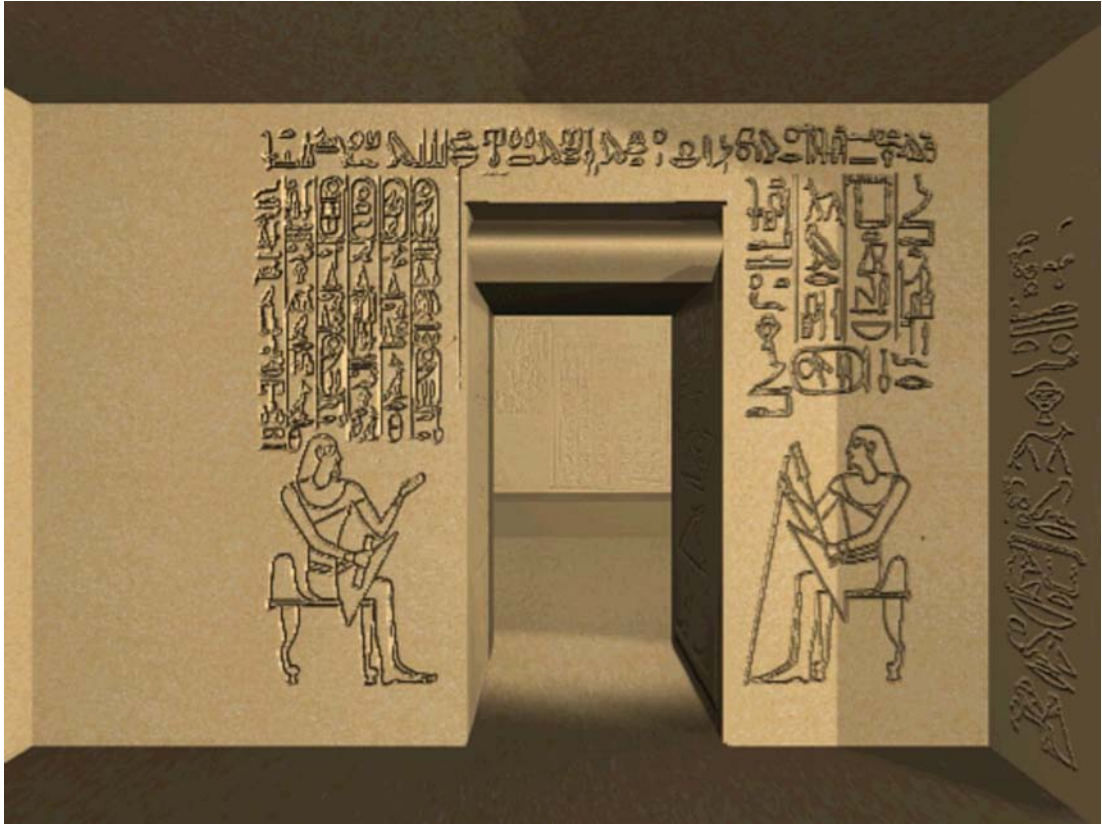
Şekil-8 Mısır'da ulusal seviyede yapılan CBS uygulamasından görünüm-1

Şekil-9 Mısırda ulusal seviyede yapılan CBS uygulamasından görünüm-2

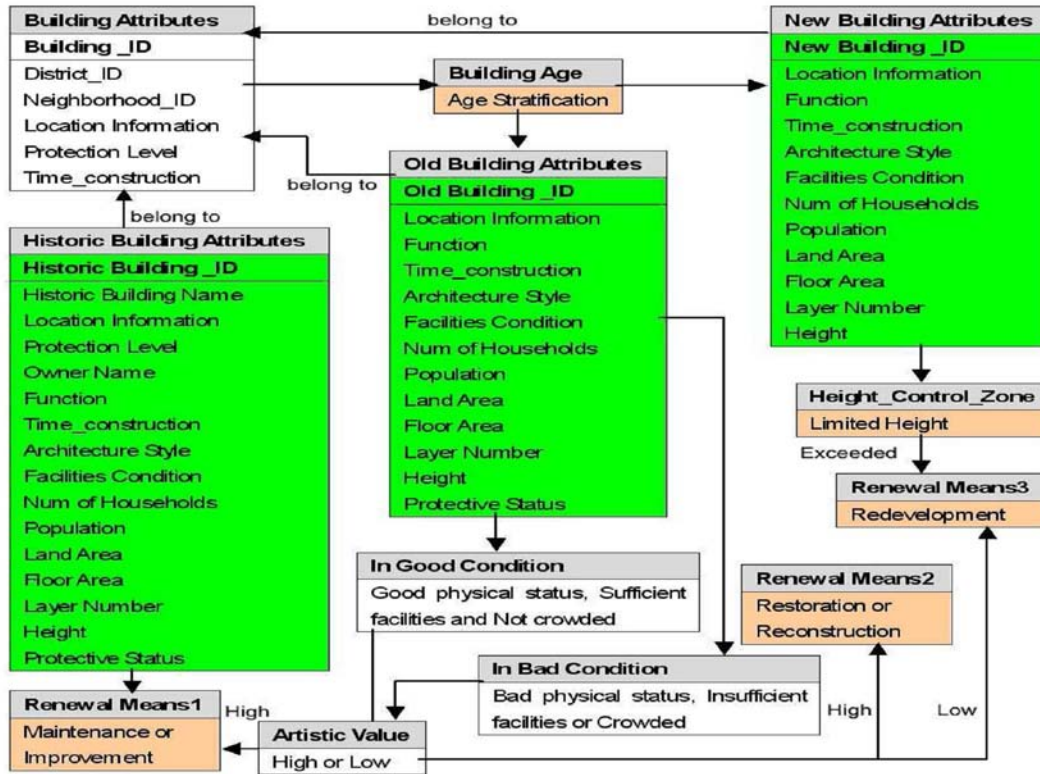
Şekil-10 Site düzeyinde yapılan uygulamadan görünüm

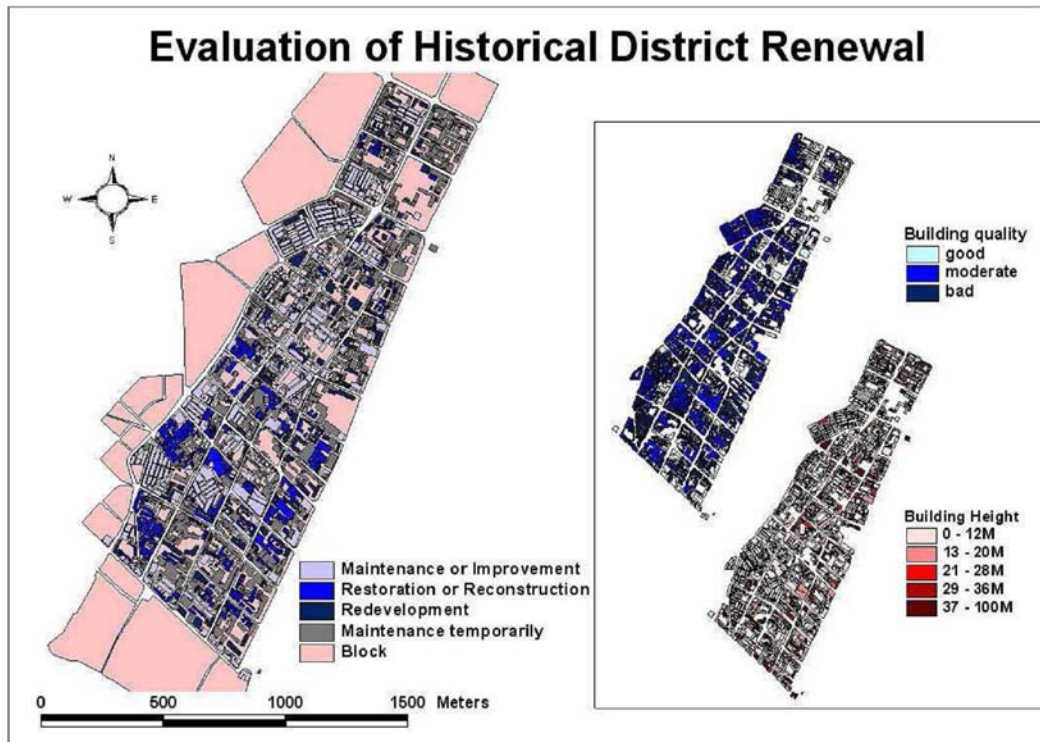
Şekil-11 Yapı bazında yapılan uygulamadan görünüm

4.1.5 Çin'in Wuhan Kentinde CBS Uygulaması

Wuhan kentindeki CBS uygulaması, tarihi alanların, bu alanlardaki yapıların korunma derecelerine göre yenilenmesine yönelik gerçekleştirilmiştir. Şekil-12'de bu uygulamada oluşturulan katmanların öznitelikleri ve katmanların birbiriyle olan ilişkileri şema olarak gösterilmiştir. Şekil-13'de ise uygulama kapsamında restorasyonunun yapılması gereken yapılar, onarılması gereken yapılar, yeniden inşa edilmesi gereken yapılar ve bakımının yapılması gereken yapılar ayrı bir şekilde sınıflandırılmış, bina kalitesi ve kat yüksekliklerine göre yapılar da başka bir şekilde sınıflandırılarak haritalandırılmıştır. (Rui,2008)

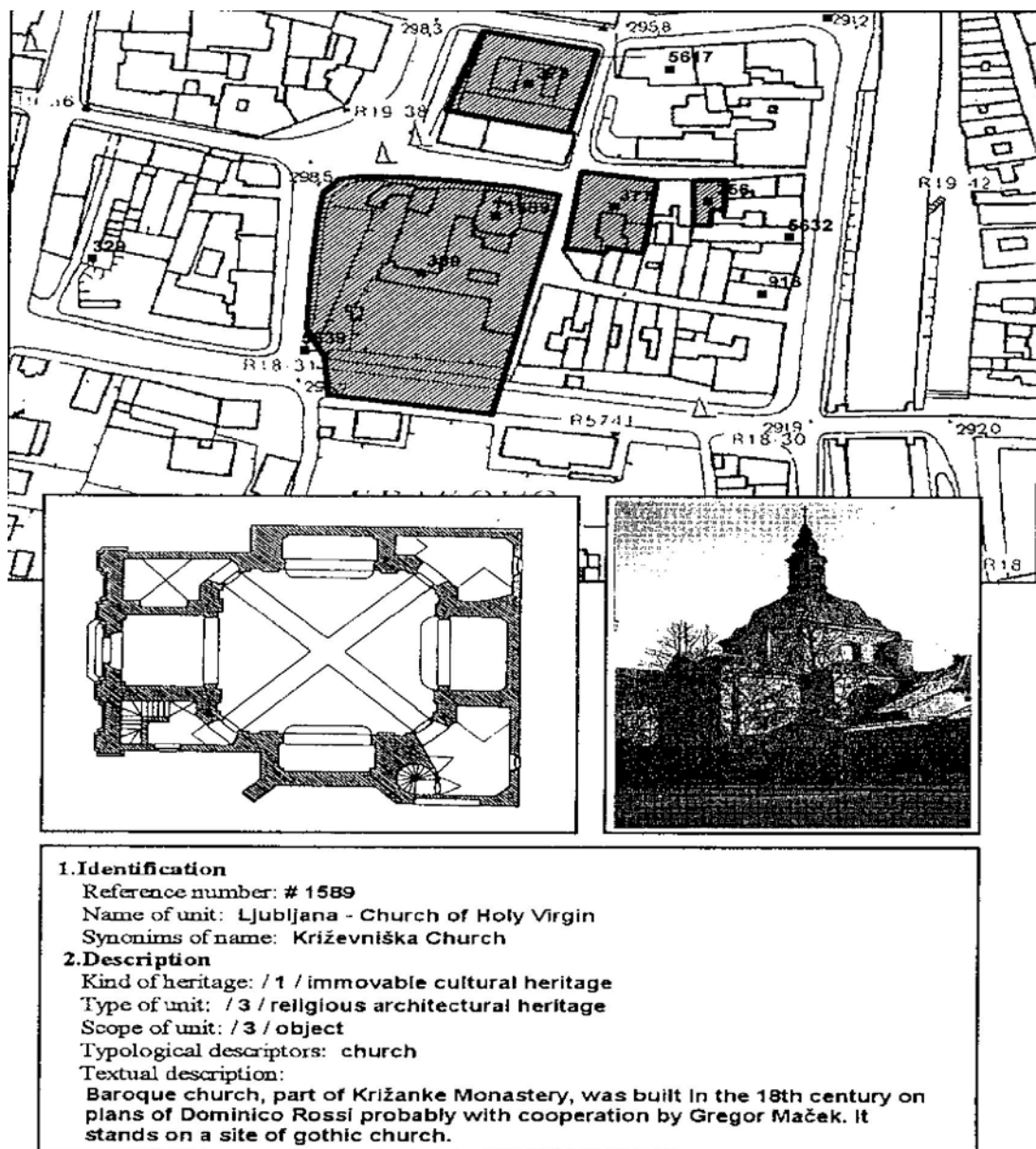
Şekil-12 Wuhan kentinde yapılan CBS uygulamasının tasarımı

Şekil-13 Yapıların özelliklerine göre sınıflandırıldığı harita

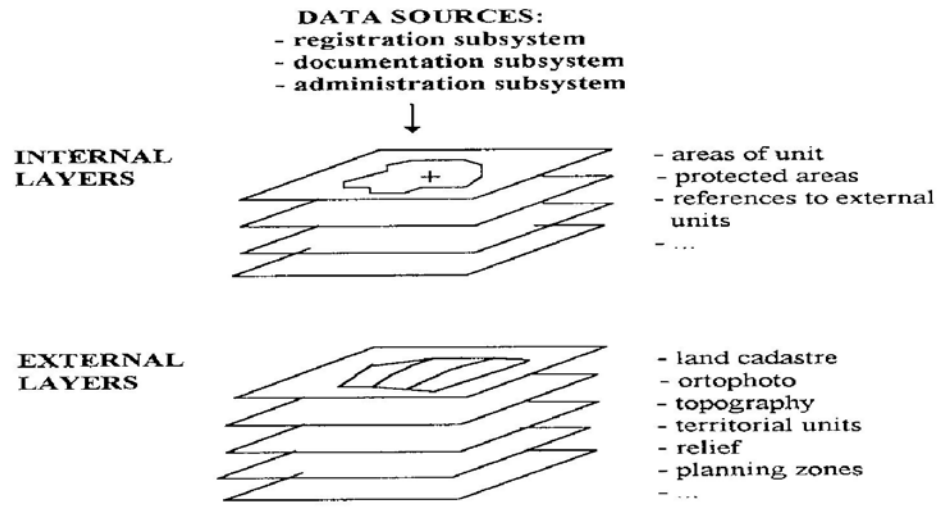
4.1.5 Slovenya’da Yapılan CBS Uygulaması

Slovenya’da eski eserlere yönelik CBS uygulaması 1996’da gerçekleştirilmiştir. Uygulama gerçekleştirilmesinin akabinde gerekli kurum ve şahısların kullanımına sunulmuştur. İlk aşamada tüm eski eserlerin yaklaşık %70 sayılabilecek 9200 adet eski eser tespit edilmiş ve bunlara yönelik bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Şekil-14’te görüldüğü gibi her esere yönelik tanıtım formları hazırlanmıştır. Şekil-15’de ise yapılan uygulamanın katmanları gösterilmiştir. (Zagrajssek,Naglic,1997)

Şekil-14 Her eser için düzenlenmiş olan tanıtım formları

SCHEME: LAYERS OF G.I.S. OF HERITAGE

Şekil-15 Yapılan uygulamanın katmanları

5. UYGULAMA

5.1 Uygulama İçin Seçilen Pilot Bölge Eski Fatih İlçesi

“Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” Projesinde Pilot Bölge olarak belirlenen Eski Fatih İlçesinin kısa tarihçesi, şehirde yaşanan toplumsal, sosyal hareketlilikle eski eserler arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Eski Fatih İlçesi, Eski Eminönü İlesiyle birlikte Tarihi Yarımada olarak bilinmektedir. 2008 yılı itibariyle bu iki ilçe Fatih İlçesi adı altında birleştirilmiştir.

Tarih ncesi yerleşmesinin şehrin içinde izlerine rastlanmayışına karşılık, hipodrom civarında yapılan kazılarda Geç Kalkolitik Çağın başlarına tarihlenen çömlek parçaları elde edilmiştir. Aynı bölgede hem Geç Kalkolitik hem de Tunç Çağında görülen bir topuz parçasına rastlanmıştır. Bunun yanında Çarşıkapı'da Orta Kıbrıs Çağı (M.Ö. 1900-1200) ile tarihlendirilen pişmiş bir toprak testi parçası ve Arkeoloji Müzeleri ek binasının temel kazısında Son Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na Geçiş Dönemine ait (M.Ö. 13.-12.yy) el yapımı bir çömlek parçası elde edilmiştir. Bütün bu arkeolojik veriler ışığında Tarihi Yarımada'nın Geç Kalkolitik Çağ'dan itibaren çeşitli kavimler tarafından kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Tarihi Yarımada'da bilinen ilk kent yerleşmesi, M.Ö. 657 yılında, Megaralılar tarafından, Saray burnu'nun güneybatısındaki 1. tepenin üzerinde kurulan ve Byzantion olarak adlandırılan sitedir. Byzantion sitesinin çevresinin uzunluğu 35 stadion olup, bunun beşi kara tarafında idi. Şehri koruyan surun 27 kalesi vardı ve dışarı ile bağlantı kara tarafına açılan tek bir kapı ile sağlanmaktaydı. Şehrin Akropolis'i sonraları zerine Osmanlı sarayının (Topkapı Sarayı) yapılmış olduğu tepeyi işgal ediyordu. Etrafı bir duvarla sınırlanan bu kutsal saha bu şekilde şehrin yerleşme alanlarından ayrılmıştı. Kuzeyde şehrin limanı vardı. Uzun süre şehrin Neorion ve Bosporion denilen iki limanı olduğu ileri sürülmektedir.

Türk devrinde Sarayı korumak üzere yapılan Sur-u Sultani'nin çevrelediği sahadan belki biraz daha geniş olan bu ilk Byzantion sitesi Roma İmparatorluk çağına kadar bu ölçüler içinde gelmiştir. Kent bu dönemde İlyria ordusu komutanı Septimius Severus'la yapılan savaşı kaybetmiş ve bunun sonucunda, surların bir kısmı yıkılarak sitelik hakkı geri alınmış, köy olarak Marmara kıyısındaki Perinthos'a bağlanmıştır. (M.S. 196) Septimius Severus kısa bir süre sonra kentin önemini kavrayıp, kendi adıyla anılan surları yaptırarak, kentin batıya doğru büyümesini sağlamıştır.

Septimius Severus'un yaptırmış olduğu surlar, Eminönü'ndeki Yeni Cami civarından başlayarak, 2. tepedeki Çemberlitaş'a ulaşarak, buradan Marmara'ya doğru inmekte,

Şekil-16 Byzantion'un üzerinde kurulduğu 1. tepenin güney yönünden görünümü.

hipodromu da içine alacak şekilde doğuya doğru kıvrılarak, eski sur kalıntılarının üzerinden Marmara Denizine ulaşmaktaydı.

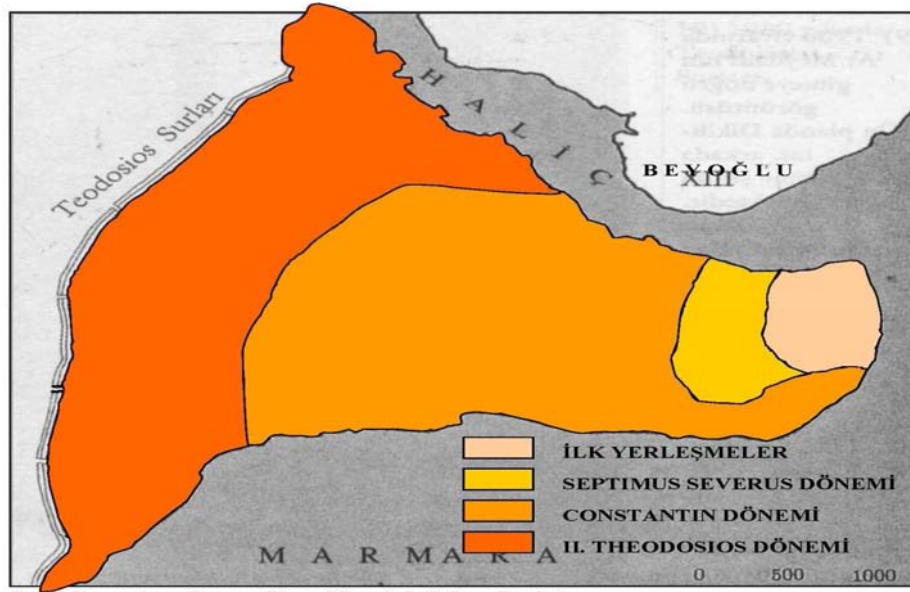
Roma İmparatorluğunu, İtalya'nın ortasından idare etmenin güçlüğüne gören İmparatorlar, ekonomi ve politika bakımından en uygun yer olduğuna karar verilen Byzantion'un doğuda ikinci başkent yapılmasına karar vermişlerdir. Byzantion'un yeni ve daha büyük bir şehir olarak yapımına 325 yılında başlanmıştır. Constantinus, Septimus Severus surlarından yaklaşık 2.5 km. daha batıda yeni surlar yaptırarak kentin bu yönde daha da büyümesini sağlamıştır. Cibali'den tepeye doğru yükselmeye başlayan surlar, Sultan Selim Camiinin Doğusundan geçerek Fatih

Camiinin bulunduğu tepenin batısına ulaşıyordu. Buradan Bayrampaşa (Lykos) Deresinin bulunduğu vadiye iniyor, oradan tekrar vadinin güneyindeki tepeye tırmanarak İsakapı (Esekapı) Mescidinin yakınında Davutpaşa Camiinin batısından geçerek Etyemez'den Marmara Denizi kıyılarına ulaşmaktaydı.

Yeni kurulan bu şehre önceleri İkinci Roma veya Yeni Roma denilmişse de sonunda şehir Konstantinopolis adını almıştır.

Kral Arcadius, M.S. 403'te günümüzde Altı Mermer diye adlandırılan Cerrahpaşa yakınındaki 7. tepede Arcadius Forumunu kurmuştur. II. Theodosios'un hükümrancılığının ilk yıllarında (408-450) kenti 2/5 oranında büyütecek kara surlarının yapımına başlanmış ve surlar 413 yılında tamamlanmıştır. Tarihi yarımada'nın Roma ve Bizans döneminde gelişme evreleri Şekil-6' da görülmektedir.

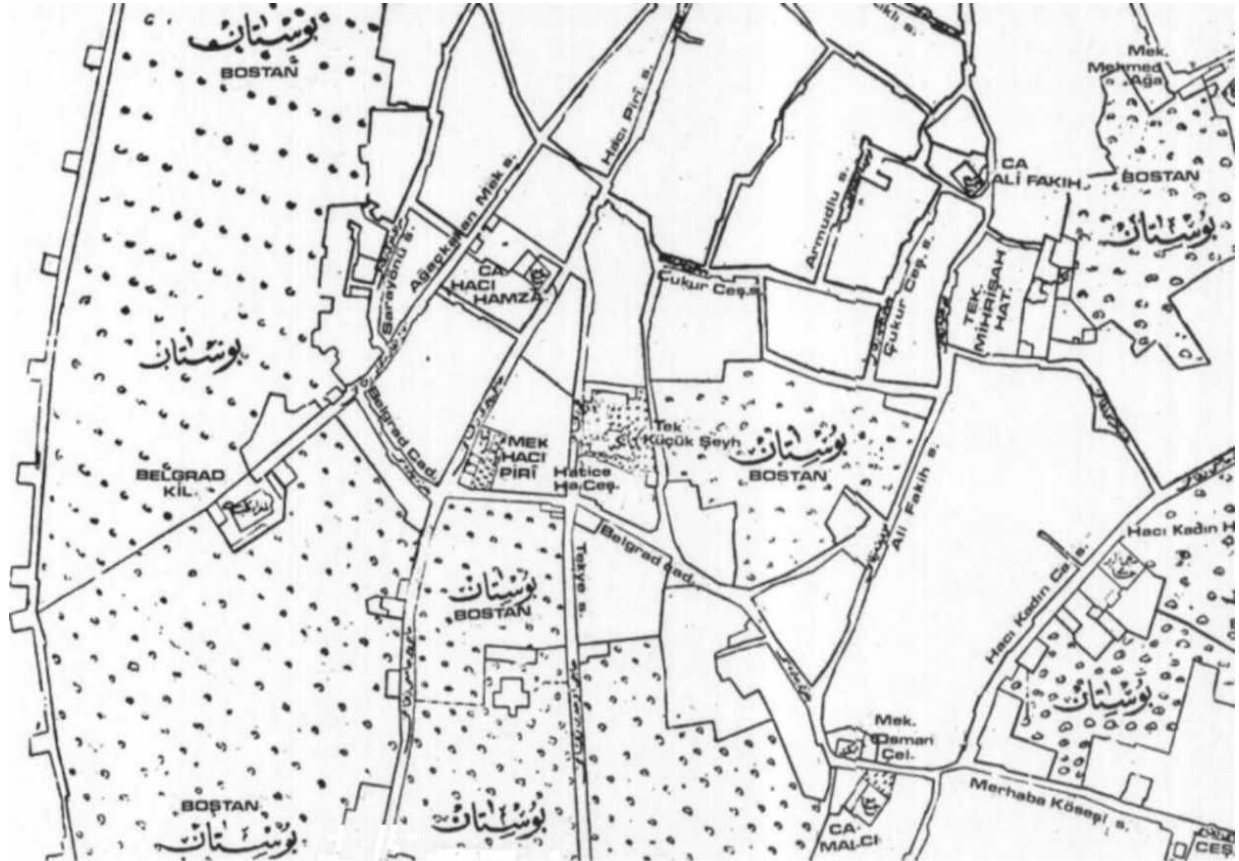
Tarihi Yarımada'nın Roma ve Bizans Döneminde Gelişme Evreleri.

Şekil-17 Tarihi yarımada'nın roma ve Bizans döneminde gelişme evreleri

Büyük bir bölümü günümüze kadar ulaşan kara surlarının yapımına 412 veya 413 yılında başlanmış olası saldırılar karşısında, 447'de gerekli bazı tamir ve eklemeler çok hızlı sürdürülerek çok çabuk bitirilmiştir. Sonraları bu surların kuzey-batı köşesi daha geç devirlerin Bizans İmparatorları tarafından değiştirilerek, surların dışında kalan Blakhernai Mahallesi'ni de içeri alacak biçimde yeni sur duvarları yapılmıştır.

Bu biçimi ile kara tarafı surları Marmara'dan Halic'e kadar 6670 metre uzunluğa sahiptir.

Theodosios, bugünkü kara surlarını yaptırırken Constantin Surlarını yıktırmamıştır. İki surun arasında kalan bölgenin büyük bir bölümü kenti besleyen bağ, bahçe, bostan ve ordunun yerleştiği yarı askeri bölge niteliğinde kalmıştır. (Şekil-4)

ŞEKİL-18 II. Theodosios surlarına yakın bölgelerin 1870 tarihli halihazır durumu.

Orta Bizans devrinin ikinci safhası olan Komnenostar devrinde de şehrin bazı yüksek bölgelerinde büyük manastırlar inşa edilmiştir. Kiliseleri Yunan haçı planında olan bu manastırların en önemlisi Haliç'e hakim bir yerde XIII.yüzyılda Komnenos sülalesi tarafından kurulan Pantokrator İsa Manastır'dır. Kilisesi birbirine bitişik üç yapıdan meydana gelmiş olup, burası bugün Zeyrek Kilise Camii olarak kullanılmaktadır.

Dördüncü Haçlı seferinin Bizans'a karşı dönmesi ve önceleri buraya dost olarak gelen Batılı şövalyelerin, 1204'de Bizans İmparatorluğunu yıkarak Latin Krallığı kurmaları sonucunda, Bizans İmparatorluğu dünya politikasında büyük devlet olarak sürdürdüğü yerini kaybetmiştir. Latinler, kentte 1261 yılına kadar kalarak, bu süre zarfında birçok kilise, manastır, kütüphane ve mezar da dahil olmak üzere her şeyi yağmalamışlardır.

Başkentlerini geri alan Bizanslılar, şehri ve yapılarını tekrar yapmaya gayret göstermişler ve sanatta da bir canlanmanın olmasını sağlamışlardır. VIII. Michael Palaiologos ile yakınları ve ondan sonraki imparatorlar harabe halinde buldukları kilise ve manastırları ihya etmeye girişmişlerdir.(Şekil-8)

Şekil-19 Latin işgalinden sonra onarılan eserlerden biri olan Kariye (Khora Manastırı) Camii Müzesi.

İmparatorluğun başkenti güçlü surların arkasında yaşamaya çalışmakta ve yiyecek ihtiyacını surların dışındaki Trakya'daki topraklarından karşılamaktaydı. Fakat şehrin nüfusu günden güne azalmakta ve ticaretin zengin İtalyan şehirlerinin eline geçmesiyle şehrin ekonomisi oldukça zayıflamaktaydı.

1453'de Osmanlı Ordusu, Fatih Sultan Mehmet komutasında şehri kara tarafından kuşatıp, kadirgalarını Galata sırtlarından aşarak Halic'e indirmiş ve yapılan savaş sonrasında kent, 29 Mayıs 1453'de Türklerin eline geçmiştir. İstanbul, bu tarihten Cumhuriyet'in ilanına kadar Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmıştır. (İstanbul Büyükşehir Belediyesi [İBB], 2006)

5.2 Kullanıcıların ve Gereksinimlerin Saptanması

Gereksinim analizi, herhangi bir veri tabanı oluşturma işleminde ilk aşamadır. Bu aşamada, veri tabanının oluşturulma amacı ve gerçekleştirilmek istenen uygulama ve analizlere göre, veri tabanında hangi bilgilerin bulunması gerektiğine, hangi yazılım donanım ve bilgi türlerinin kullanılması gerektiğine karar verilir.

5.2.1 Kullanıcı Birimlerin Fonksiyon Tanımları Ve Gereksinimleri

5.2.1.1 Abide ve Yapı İşleri Müdürlüğü Fonksiyon Tanımları Ve Gereksinimleri

Amaç

- Eski eserlerin onarımı (restorasyon) ile akar ve hayrat vakıf binaların onarımı ve yeni yapıların yapımı için kararlar almak, projelerin yapımı ve kontrolünü sağlamak,
- Vakıf eski eserlerinin tespiti, tescil ve değerlendirmesini yapmak, ilgili arşivleri tutmak,
- Beş yıllık eski eser onarım programlarını hazırlamak,

Faaliyet Analizi

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yönetiminde bulunan eski eserlerin yapıldığı devrin özelliklerine zarar vermeden, onarımı (restorasyon) ile akar ve hayrat vakıf binaların onarımı ve yeni yapıların yapılmasını sağlamak, vakıf eski eserlerinin tespiti, tescil ve değerlendirilmesini yapmak, arşivlemek, röleve, restorasyon ve restitüsyon projelerini hazırlayıp onaylamak, yıllık ve beş yıllık eski eser onarım programlarını hazırlamak, Eski eser birim fiyat analizlerinin hazırlanmasını ve yayımlanmasını temin etmek, bu eserlerin proje ve dosyalarının, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar

Kurulunca onaylanması için gerekli işlemleri yapmak ve hali hazır durumlarını röleve ve fotoğraflarla tespit etmek, gerektiğinde kamulaştırma işlemlerini yürütmek, Keşif ve Rapor dosyalarını hazırlatıp ihale işlemlerini yürütmek, onarımları için gerekli malzemelerin satın alınmasını sağlamak ve gerekli görülen yerlerde şantiye kurmak ve şantiyelerini kontrol etmek.

Gereksinimler

İlgili Müdürlük Restorasyon projeleri için Eski Eser Nitelikli Vakıf Parsellerine ait tescil fişleri, Eski resimleri, gravürleri, yeni resimleri ile sağlıklı kararlar verilebilmesi için Eski Eserlere ait bölgenin halihazır haritası, mülkiyet bilgileri, son durumu ile ilgili bilgilere ihtiyaç duymaktadır.

5.2.1.2 Emlak Müdürlüğü Fonksiyon Tanımları Ve Gereksinimleri

Amaç

- Elde tutulmasında fayda görülmeyen vakıf taşınmaz malların satışı, gerekli görülecek taşınmaz malların satın alınması veya değiştirilmesi işlemlerini yürütmek, kararlar vermek
- Vakıf taşınmaz malların değerlendirilmesi konusunda esasları ve prensipleri tayin ve tespit etmek ve yatırım programlarını yapmak,
- Vakıflar Genel Müdürlüğüne intikali gereken mirasçısı olmayan ve terkedilmiş taşınmaz malların tespit ve tescil işlemlerini, eski eserlerin mülkiyet ve tasarruf konularını yürütmek
- Mazbut vakıflar ile emaneten ve niyabeten yönetilen vakıflara ait taşınmaz malların, her türlü tecavülden korunmaları ile ilgili tedbirleri almak, kamulaştırma işlemlerini yürütmek

Faaliyet Analizi

Elde tutulmasında fayda görülmeyen vakıf taşınmaz malların satışı, gerekli görülecek taşınmaz malların satın alınması veya değiştirilmesi işlemlerini yürütmek, Vakıf

taşınmaz malların değerlendirilmesi konusunda esasları ve prensipleri tayin ve tespit etmek ve yatırım programlarını yapmak, Vakıflar Genel Müdürlüğüne intikali gereken mirasçısı olmayan ve terkedilmiş taşınmaz malların tespit ve tescil işlemlerini, eski eserlerin mülkiyet ve tasarruf konularını yürütmek ve bunların tapuya tescilini sağlamak, Mazbut vakıflar ile emaneten ve niyabeten yönetilen vakıflara ait taşınmaz malların, her türlü tecavüzdten korunmaları ile ilgili tedbirleri almak, kamulaştırma işlemlerini yürütmek, Bütün vakıf taşınmaz malların kütüklerini muhafaza etmek, Yurt dışı vakıf emlak konuları ile ilgili işlemleri yürütmek.

Gereksinimler

İlgili Müdürlük Vakıf taşınmazlarına ait her tür mülkiyet bilgisi, halihazır durum bilgisi ve haritası, taşınmazlara ait fotoğraflara ihtiyaç duymaktadır.

Sonuç

Yapılan analiz sonrasında hazırlanacak veri tabanında;

- Parsellere ait tüm tapu ve kadastro bilgileri,
- Üzerinde yapı olup olmadığı bilgisi,
- Yapı kat adetleri
- Güncellenen fotoğraflar, Eski Fotoğraflar ve gravürler
- Tescil Fişleri, buradaki eski eserlere ait kim tarafından ne zaman yapıldığı, tamir görüp görmediği ile ilgili bilgiler bulundurulmalıdır.

5.2.2 Yazılım

İşletim Sistemi : İşletim sistemi bilgisayara yapay zekayı sağlayan unsurdur. Kullanıcı ara birimini (genellikle grafiksel bir arabirim) ve sistemi kullanışlı hale getiren diğer kolaylıkları ihtiva eder. Yüzlerce bileşenlerden oluşan UNIX veya Windows NT gibi işletim sistemleri mevcuttur. Bazı işletim sistemleri, birkaç donanım platformu üzerinde çalışabildiği için daha kullanışlıdır. İşletim sistemi donanım mimarisine uygun olarak seçilmeli ve aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır.

- Çok kullanıcı desteği
- Çalışma grupları oluşturma yeteneği (Sunucu seçenekleri)
- Aynı anda bir çok işlem yapabilme desteği
- Güvenlik yönetimi
- Dosya yönetimi
- Bellek yönetimi
- Veritabanı yedeklemesi
- Hataların gösterimi/Sistem göçmelerinde kurtarma
- Sistem bakımı
- Virüs koruması
- Elektronik posta (E-mail)
- Ağ iletişim yönetimi kabiliyeti
- İlişkisel veritabanı ile CBS desteği kabiliyeti

Ağ casuslarına karşı güvenlik yeteneği (Firewalls)

Coğrafi Bilgi Sistemi Yazılımı : Coğrafi bilgileri depolamak, analiz etmek ve görüntülemek gibi ihtiyaçları kullanıcıya sağlamak üzere, yüksek düzeyli programlama dilleriyle gerçekleştirilen algoritmalarıdır. Bir coğrafi bilgi sistemi yazılımında olması gereken temel unsurlar:

- Coğrafi veri/bilgi girişi ve işlemi için gerekli araçlara sahip olmalı
- Bir veritabanı yönetim sistemine sahip olmalı
- Konumsal sorgulama, analiz ve görüntülemeyi desteklemeli
- Ek donanımlar ile olan bağlantılar için ara-yüz desteğine sahip olmalı

Temin edilecek CBS yazılım paketinin seçiminde donanımdan bağımsızlık, güçlü eğitim desteği, güçlü bakım desteği, terfi sürekliliği, güçlü referanslar gibi genel özellikler ile veri girişi, veri işleme, veri analizi, veri sunuşu, kullanıcı arayüzü oluşturma ve uygulama geliştirme gibi temel fonksiyon özelliklerine dikkat edilmelidir. Bir CBS'nin yazılım bileşenlerini oluşturan yazılımlar, ağ haberleşme yazılımı (Örn; TCP/IP, DECNET vb.), işletim sistemi yazılımı (Örn; UNIX, WINDOWS NT, vb.), CBS yazılım paketi (Örn.; GEOMEDIA, ArcINFO vb.) ve

uygulama yazılımlarıdır. Uygulama yazılımları, kullanıcılar tarafından CBS yazılım paketi makro programlama dili ile amaca ve uygulama alanına göre geliştirilmekte ve isimlendirilmekte olup uygulama yazılımı dışındaki yazılım bileşenleri ticari olarak temin edilebilmektedir. CBS yazılımı, farklı son kullanıcı uygulamalarını oluşturmak için, yazılımın binlerce bileşenini birlikte kullanmayı gerektirir.

CBS yazılımı, mekansal koordinat sistemi temellerinde tanımlanmış ve işaretlerle ilişkilendirilmiş bilgi setlerini oluşturma, yönetme ve işlemeyi destekler.

- **Nitelik Türleri** : CBS yazılımı point, node, line, polygon ve text gibi bir çok nitelik türlerini ihtiva eder.
- **Bilgi Depolama** : Nitelikler x-y koordinatında kesin koordinatlar olarak saklanır.
- **Bilgi Türleri** : CBS yazılımı birçok grafik ve sözel veri türlerini destekler.
- **Veritabanı Organizasyonu** : CBS yazılımı bilgiyi, türlerine göre mantıksal gruplar halinde organize eder ve basit ve karmaşık nitelik türlerine göre yönetir.

İlişkisel Veritabanı Yönetim Sistemi : Bu yazılım CBS uygulamasının anahtarıdır. Her biri büyük sayıda simgelerden oluşan milyonlarca coğrafi özellikler, karmaşık bilgi yığınlarının yönetilmesi gereği göze çarpacaktır. Bunun içinde uygun bir veritabanı yazılımı seçmek gerekir (ORACLE, SQL Server, DB2 vb.). (İBB KBS Fizibilite Final Raporu, 1999)

“Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” Uygulaması Windows XP işletim sistemi üzerinden masa üstü yazılımı olarak ARCGIS ARC İNFO, İnternet/İntranet yazılımı olarak yine ARCGIS SERVER yazılımı kullanılmıştır.

5.2.2.1 CBS Yazılımı – ArcGIS

ESRI firması tarafından geliştirilmiş veritabanı temelli CBS yazılımı ile harita ve tablosal verileri ortak bir mekansal veritabanında bütünlenebilmekte ve yüksek kartografik nitelikli haritalar, karmaşık analizler, sorgulamalar yapılabilmektedir. ArcGIS birarada çalışan 3 ana arayüzden oluşmaktadır :

- **ArcMap**
  - veri görüntüleme
  - veri entegrasyonu
  - veri üretimi
  - mekansal analizler, sorgulamalar
  - kartografik kalitede harita oluşturma
- **ArcCatalog**
  - veri ön izleme-araştırma
  - veri yönetimi
  - metadata oluşturma ve yönetme
  - veri organizasyonu
- **ArcToolbox**
  - veri dönüşüm (import/export)
  - projeksiyon ve datum dönüşümleri
  - çakıştırma (overlay) analizleri

5.2.2.2 İnternet Veri Sunucusu – ArcIMS

ArcIMS, Coğrafi Bilgi Sistemlerinin ve harita servislerinin internet aracılığıyla paylaşımına açılmasına olanak tanır. ArcIMS ile lokal ve internet üzerindeki veri kaynaklarını bütünleştirerek Internet Explorer, Netscape vb. tarayıcılar aracılığıyla verileri görüntüleyebilir, üzerinde analiz ve sorgulama gibi işlevleri yerine getirebiliriz.

Özellikleri :

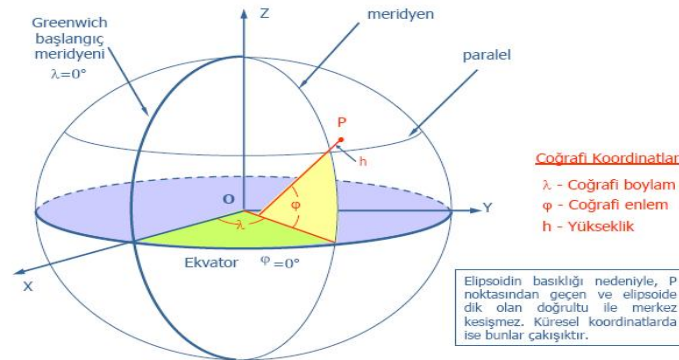
- ***Farklı kaynaklardan gelen verilerin birleştirilmesi:*** Basit bir tarayıcı arayüzü kullanarak CBS verilerini görüntüleyebilir, sorgulayabilir ve etkileşimde bulunabilirsiniz. ArcIMS web tabanlı verilere, lokal olarak tuttuğunuz shapefile ve coverage verilerine, ArcSDE katmanlarına ve raster verilere gerçek zamanlı erişim sağlayarak, farklı kaynaklardan gelen verileri bütünleştirmektedir.
- ***Harita Servislerine güvenli erişim:*** ArcIMS, Secure Socket Layers (SSL) ve Secure Hypertext Transfer Protocol (HTTPS) desteği ile Web sitenizin güvenlik yönetimini sağlar. Ayrıca GIS verilerine kimlerin erişim sağladığını görüntülemek amacı ile kullanıcı kimlik denetimi yapmanıza da olanak verir.
- ***Kolay üretim, tasarım ve yönetim:*** ArcIMS 'in sihirbazlarını ve şablonlarını kullanarak, üst düzey bir programlama bilgisine sahip olmadan da haritalarınızı kolaylıkla internet üzerinden yayımlayabilirsiniz.
- ***Ölçeklendirilebilirlik:*** Tek bir sunucudan CBS servisleri sunabilir ya da birden çok sunucuya servislerinizi dağıtabilirsiniz. En küçük intranet ağından dünya çapında internet hizmeti verebilecek bir siteye kadar çeşitli kapasitede internet hizmetleri sunabilen ArcIMS, web sitenizin olanaklarını uygulamalarınızı değiştirmeden geliştirmenizi sağlar.
- ***Standart iletişim protokolleri ile uyumlu yapı:*** ArcIMS istemci ve sunucuları, XML diline uyumlu ArcXML ile haberleşmektedir.

- **Geniş istemci desteği:** ArcIMS, standart masaüstü ve tarayıcı-bazlı istemcilerden özel tarayıcı, masaüstü ve kablosuz iletişim uygulamalarına geniş bir kullanıcı desteğine sahiptir. ArcIMS servislerine erişim için ArcPad, Arcview, ArcEditor veya ArcInfo ürünlerini kullanabileceği gibi standart HTML ve Java gösterimcileri olan ArcExplorer ve ArcExplorer Java Edition ürünlerini de tercih edebilir.

5.2.3 Koordinat Sistemleri

Koordinatlar, bir noktanın belirli bir referans sisteminde konumunu tanımlayan doğrusal ve açısal büyüklüklere sahiptir. Bir koordinat sistemini tanımlamak için:

- Başlangıç noktasını (origin)
  - Dönüklüğünü (orientation)
  - Birimini (units) tanımlamak gerekir.
- **Coğrafi Koordinat Sistemi:** Yeryüzü üzerindeki noktaların konumlarının enlem ve boylam büyüklükleri ile referans elipsoidine göre tanımlandığı sistemdir (Selçuk, 1980).

Şekil-20 Yeryüzündeki bir noktanın elipsoid üzerinde gösterimi

Yeryüzü üzerindeki bir noktanın coğrafi koordinatları, seçilen elipsoide göre değişir.

- **Kartezyen Koordinat Sistemi:** Karşılıklı birbirine dik 3 referans düzlemi tarafından tanımlanan ve uzayda yer alan noktaların tanımlandığı bir koordinat sistemidir (Bank, 2000).

- **Projeksiyon Koordinat Sistemi: Projeksiyon**, yeryüzünün bir düzlem veya açınımlı düzlem olan yüzeyler üzerine aktarılmasına denir. Yerküre'nin tamamı veya bir bölümü harita üzerine aktarılırken *projeksiyon sistemleri* kullanılır (Selçuk, 1980).
- **Projeksiyon Koordinat Sistemi**, Coğrafi Koordinat Sisteminin bir projeksiyon metodu ve ona ait parametreler kullanılarak yapılan transformasyonunun sonucudur. Projeksiyon Koordinat Sistemi, 2 boyutlu düzlem yüzeydir (Bank, 2000).

5.2.3.1 UTM Projeksiyonu (Universal Transversal Mercator)

“Universal Transversal Mercator” (UTM) projeksiyonu transversal konumlu, konform koruyan silindirik projeksiyondan (Gauss-Kruger projeksiyonu) referans yüzeyi olarak yeryuvarının biçimi elipsoit alınarak geliştirilmiş bir harita projeksiyon sistemidir. UTM sistemini bağımsız bir projeksiyon olarak değil, bir standart olarak düşünmek de mümkündür. NATO'ya (Kuzey Atlantik Paketi) üye ülkelere ait haritaların üretiminde ortak bir harita projeksiyonunun kullanılması düşüncesi ile geliştirilmiştir. Ülkemizde Ulusal Topoğrafik Harita Takımlarının üretiminde (1:25000 – 1:100000 ölçek aralığında) UTM (Universal Transversal Mercator) projeksiyon sistemi kullanılmaktadır. 1:5000 ve daha büyük ölçekli haritalar ise 3⁰ dilim genişliğinde Gauss – Kruger projeksiyonu temel alınarak üretilmektedir. Söz konusu sistem ulusal bir standarttır (Uçar vd., 2004).

Merkator projeksiyonu kürenin, kendisine ekvator da teğet olan silindire izdüşümüdür. Gauss -Kruger projeksiyonu ise kürenin, bir başlangıç meridyenine teğet olan silindire izdüşümüdür. Bu nedenle Gauss-Kruger projeksiyonuna Transversal (yatık eksenli) Merkator projeksiyonu da denir [URL 5].

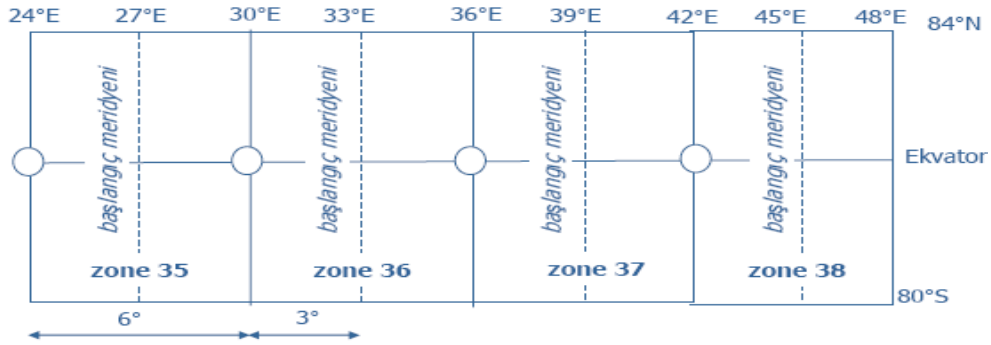
- Projeksiyonda, teğet meridyen boyunca dünya üzerindeki uzunluklar projeksiyondaki uzunluklara eşit olur. Teğet meridyenden uzaklaştıkça deformasyon artar.

- Buna göre dünya, başlangıç meridyenleri 6° 'de bir değişen 60 dilime (zone) ayrılır ve referans enlemi ekvatordur. Her dilimin enlem genişliği 84° kuzey, 80° güney enlemidir.
- Her dilimin ayrı bir koordinat sistemi vardır. Dilim orta meridyenleri X eksen, ekvator da Y eksenidir. İkisinin kesişimi başlangıç noktasıdır.
- X değerleri dünyadaki uzunluklarla aynı, Y değerleri ise dünyadakinden biraz büyüktür. Bu farkı azaltmak için X,Y değerleri $m_0 = 0,9996$ ile çarpılır.
- Y değeri başlangıç meridyeninin solunda negatif olur. Bundan kurtulmak için Y değerine 500000 eklenir.
- Bu durumda koordinatlara Sağa ve Yukarı değer denir. Uzunluk birimi metredir.

Ulusal bir standart olan 3° dilim genişliğinde uygulanan Gauss-Kruger projeksiyonunda ise, dilim genişliği çok fazla uzunluk deformasyonuna yol açmadığından, ölçek faktörü $m_0=1$ olarak alınır, Y kordinatlarına ise benzer şekilde 500000 m eklenir.

Ülkemizde, Ulusal Topoğrafik Harita Takımlarının üretiminde kullanılan UTM ve Gauss – Kruger projeksiyonları için Hayford Elipsoidi (International Elipsoid) referans elipsoidi olarak kabul edilmiştir. Diğer bir ifade ile Avrupa Datumu (ED50) kullanılmaktadır. Türkiye toprakları 27° , 33° , 39° ve 45° dilim orta meridyenleri ile tanımlı 35, 36, 37, ve 38 numaralı dilimlerde (Şekil-10) S ve T kuşaklarında yer almaktadır (Uçar vd., 2004).

Türkiye, 26° - 45° doğu boylamları ve 36° - 42° kuzey enlemleri arasındadır. Boylam farkı 19° 'dir. 3° 'lik dilimler için başlangıç meridyenleri: 27° , 30° , 33° , 36° , 39° , 42° , 45° .

Şekil -21 Türkiye'de kullanılan 6 ve 3 derecelik dilimler

Türkiye Ulusal Nirengi Ağı en son 1954 yılında Avrupa datumuna bağlı 8 noktaya dayalı dengelenerek ED50 (European Datum 1950) datumunda yatay olarak konumlandırılmıştır (Ayan, 2003).

Gelişen bilim ve teknolojiler ışığında, geleceğe yönelik gereksinimleri karşılamak amacıyla dört boyutlu (4.boyut zaman) jeodezik referans sistemleri tasarlanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda ülkemizde Türkiye Ulusal Temel GPS Ağı (TUTGA) 1997-1999 yılları arasında ITRF96 (International Terrestrial Reference Frame 1996) datumunda oluşturulmuştur. Uydu konum belirleme ve bilgi teknolojilerine atlık oluşturmak amacıyla oluşturulan TUTGA, GPS teknolojisinin yükseklik bilgisini elipsoidal olarak sağlaması dolayısıyla Türkiye Geoidi (TG) ile birlikte üretilmiştir. Böylece TUTGA'nın yükseklik bileşeni fiziksel yeryüzü ile ilişkilendirilmiştir (Ayan, 2003).

“Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” çalışmasındaki geometrik veriler için 3^0 dilim genişliğinde UTM (Universal Transversal Mercator) projeksiyon sistemi kullanılmış, Hayford Elipsoidi (International Elipsoid) referans elipsoidi olarak kabul edilmiştir.

5.3 Uygulamada Kullanılan Veriler

Coğrafi Bilgi Sistemlerinde veriler konumsal ve tanımsal olmak üzere iki tip veri grubunu kapsar. Coğrafi veriler harita üzerinde grafik olarak gösterilirken, bunların yoğunluğu dikkate alındığında, birçok karmaşık şekil ortaya çıkmaktadır. Bu

karmaşık yapı bilhassa grafik yapıların sınıflandırılması gereğini ortaya koymaktadır. Bunun nedeni, grafik verilerin geometrik olarak tanımlanmasına imkan vererek, bilgisayar ortamında bu verilerin saklanması sağlamaktır. Coğrafi veriler incelendiğinde, bu verilerin üç temel geometrik detaydan meydana geldiği görülür:

- Nokta (point)
- Çizgi (line)
- Alan (polygon)

Bu yaklaşım coğrafi varlıkların veya haritalarının gösterimlerini geometrik olarak çok basite indirgemektedir. Dolayısıyla bir haritanın sadece nokta, çizgi ve poligonlardan meydana geldiğini söylemek mümkündür. Veri elementlerinin konumları bir koordinat veya bir dizi koordinat tarafından ifade edilirken, konum bilgisi dışındaki grafik olmayan bilgiler öznitelik verileri şeklinde ifade edilirler. Sistemde bu elemanların her biri için üç türlü veri kaydedilir.

- Elemanların koordinat adreslerini tanımlayan **“geometrik veri”**
- Elemanlar arasındaki ağ ilişkisini tanımlayan **“topolojik veri”**
- Her özelliğin karakteristiğini tanımlayan **“nitelik verisi”**.

Bu elemanların nitelikleri, ilişkisel veritabanı yönetim sistemlerinde olduğu gibi, diğer ilişkilerin kurulması için anahtar teşkil etmektedir (İBB KBS Müdürlük Analizleri, 2003)

Uygulamada Kullanılan Veriler ve Kaynakları

“Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” Projesi kapsamında toplanan verilerin toplanması ve derlenmesi aşağıdaki süreçler sonrasında gerçekleşmiştir;

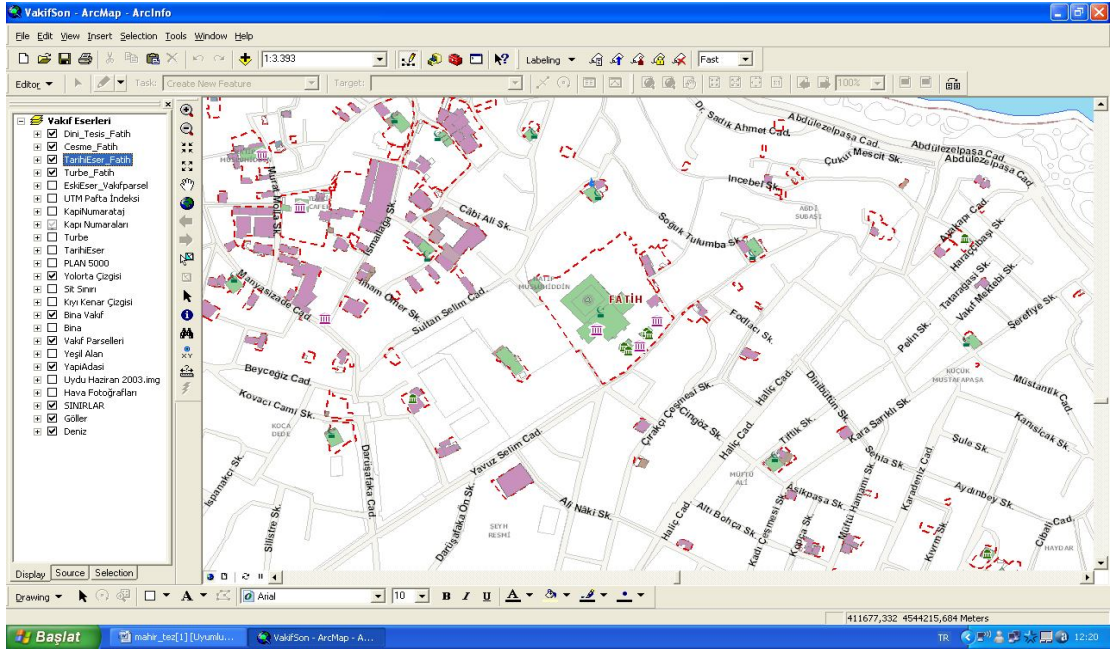
- Uygulamanın ilk aşamasında Kültür Varlıklarını Koruma Kurulundan İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğüne temin edilen Eski Fatih İlçesindeki

tüm eski eserlerin listesi, Vakıfların bu bölgede mülkiyetinde olan tüm parsellerin listesiyle karşılaştırılarak, Eski Fatih İlçesinde bulunan Vakıflar İdaresine ait Eski Eser nitelikli taşınmazların listesi elde edildi.

- İstanbul Büyükşehir Belediyesinden İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğüne temin edilen İstanbul genelini kapsayan parsel katmanından, Vakıflardan temin edilen mülkiyet listesine göre Vakıf taşınmazları ile “**EskiEser_Vakıfparsel**” katmanı oluşturuldu.
- Büyükşehir Belediyesinden temin edilen 1946, 1966, 1982 ve 2006 yılına ait hava fotoğrafları ile 2003 yılına ait uydu görüntüsü sisteme aktarıldı.
- Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarından, Dini Tesisler “**Dini_Tesis_Fatih**” katmanı olarak, Çeşmeler “**Cesme_Fatih**” katmanı olarak, Türbeler “**Turbe_Fatih**” katmanı olarak, diğer taşınmazlar ise “**Tarihi Eser_Fatih**” nokta katmanı olarak sınıflandırıldı ve sisteme aktarıldı.
- Tüm Eski Eser nitelikli taşınmazlara ait tescil fişleri Kültür Varlıkları Koruma Kurulundan, yeni ve eski resimleri ile projeleri Vakıflar Bölge Müdürlüğünden, Encümen arşivi ise İstanbul Büyükşehir Belediyesinden temin edildi.
- Büyükşehir Belediyesinden temin edilen bina kat adedi bilgilerinden taşınmazların 3 Boyutlu görselleştirilmesi gerçekleştirildi.
- Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile yapılan yazışmada tüm bilgiler kurumdan istenmiş fakat, tüm veriler yerine ancak birkaç örnek veri verilmiştir. Bilgisayarın bellek kapasitesi de bütün verileri sisteme girmeyi kaldıramayacağından uygulamayı örnek parseller üzerinden yapmak zorunluluğu doğmuştur. Bu nedenle belirlenen taşınmazlara ait veriler sisteme entegre edilerek bu verilere bir bütün olarak ulaşma imkanı sağlanmıştır.

- Eski Eser Tescil Fişleri taşınmazların kimliği olup, bu veriye ulaşılmasıyla taşınmazın yapısal özellikleri, kim tarafından ve ne zaman yaptırıldığı, geçirdiği tamirler ve son durumu hakkında bilgi alınabilecek ve taşınmaza ait resimleri görebilme imkanı olacaktır.
  - Encümen arşivinden yine eserlere ait ayrıntılı bilgilere ve resimlere ulaşmak mümkün olmuştur.
- Şekil-11'da yapılan uygulamanın genel görünümü bulunmaktadır.

Şekil-22 Eski eserlere yönelik veri tabanı oluşturma projesinden bir görünüm

5.4 Katmanları Tanımlayan Öznitelikler

“Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” Projesinde tasarlanan katmanlardan eski eserlere yönelik;

- Ada, parsel, yüzölçümü
- Ne zaman, kim tarafından yaptırıldığı ve kim tarafından yapıldığı
- Binalara ait kat adedi bilgileri

- Binalara ait teknik alt yapı bilgileri
- Yeni ve eski resimler gibi öznitelik bilgilerine ulaşılabilinecektir.

“Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” çalışması eski Fatih İlçesi sınırları dahilinde gerçekleştirilmiş olup, Vakıf Mülkiyetindeki; 142 Cami ve Mescit, 51 Çeşme, 26 Türbe, 23 Diğer tarihi eserler olmak üzere toplam 242 Vakıf eser üzerinde gerçekleştirilmeye çalışılmış, Kullanılan donanımın kapasitesinin yetersizliği nedeniyle sınırlı sayıda eski eserlere ait elde edilebilen veriler sisteme girilebilmiştir.

Projenin uygulanabilmesi için ihtiyaç duyduğumuz ve temel altlık olarak seçtiğimiz grafik ve sözel bilgiler;

- İdari Sınırlar
  - İl
  - İlçe
  - Belde
  - Mahalle
  - Köy
- Mücavir
- Yapı
- Adres Bilgileri
  - Kapı
  - Yol Ağı ve Bilgileri
- Kadastral Bilgiler
- Vakıf Mülkiyetindeki Eski Eser Niteliğindeki Parseller
- Çeşitli Tarihlerde Çekilmiş Hava Fotoğrafları
- Eski eserlere ait, kim tarafından ne zaman yapıldığı ve kim tarafından yaptırıldığına dair bilgiler
- Eski Eserlere ait eski resimler yeni resimler ve gravürler

Tez konusu olan “Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” Uygulamasına ilişkin projede Eski Eserlere ait

kimlik bilgilerine Kültür Varlıkları Koruma Kurulundan temin edilen Tescil Fişlerinden (Şekil-12) ulaşılabilecektir.

AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ D.K.V.K.E.		ANIT		ENVANTER NO:	
TÜRKİYE		İLİSTANBUL		İLÇE: FATİH		MAHALLE KÖY: CERRAHPAŞA	
SOKAK VE		HASEKİ CADDESİ		KADASTRO		45-25-4-29-4-6-8	
KAPI NO :		FAFTA:		ADA: 1132-1808		PARSEL: 45-25-4-29-4-6-8	
ADI:		YAPTIRAN:		YAFAN:		MİMARİ ÇAĞI (ÜSLUP):	
HASEKİ KÜLLİYESİ: CAMİİ		HÜREM SULTAN		MİMAR SİNAN		OSMANLI	
MEDRESE İMARET DARUŞŞİFA		YAPIM TARİHİ:		KİTABE:		VAKFIYE: HAREMEYİNDEN MAZBUT MERHUN	
VE SİBYAN MEKTEBİ:		1536 - 1551		MEVCUT		HASEKİ SULTAN VAKFI-VAKIFLAR UMUM MÜDÜRLÜĞÜ	
GENEL TANIMI:							
HASEKİ KÜLLİYESİ ÖZGÜN CAMİ 11.30 m AÇIKLIKLI, TEK KUBBELİ, BİR YAPI OLARAK 945 / 1536 YILINDA YAPILMIŞTIR. SULTAN I. AHMED DÖNEMİNDE, 1021 / 1612 YILINDA CAMİİ, HASAN BEY TARAFINDAN KİNCİ VE ESİT BÜYÜKLÜKTEKİ KUBBELİ BİR MEKAN İLAVESİ İLE BÜYÜTÜLÜR. CAMİNİN KARŞISINA GELEN MEDRESE UÇ TARAFLI ODALARLA ÇEVİRİLİ REVARKLI BİR AVLUDAN OLUŞAN KLASİK BİR YAPIDIR. GİRİŞ TARAFINDA HUÇRELER YOKTUR. SİBYAN MEKTEBİ İSE KARE VE DÜZ TAVANLI BİR ODA İLE AYNI BÜYÜKLÜKTE KEŞERLİ BİR REVARKLA ÇEVİRİLİ BİR SOFADAN OLUŞMAKTADIR. KÜLLİYENİN EN ÖZGÜN VE OSMANLI MİMARİ TARİHİNDE EŞİ OLMAYAN YAPISI DARUŞŞİFASIDIR. KÜLLİYENİN DİĞER YAPILARININ AKSİNE KUZEYDEN İLGINÇ BİR GİRİŞ İLE GEÇİLEN SEKİZGEN PLANLI BİR AÇIK AVLU ETRAFINDA DÜZENLENEN BU YAPI, KUBBE İLE ORTULU MEKANLARDAN OLUŞAN BİR KOMPAZİSYONUN ULAŞILABİLECEĞİ ESNEKLİĞİN VE SİNAN'IN MEKAN DÜZENLEME DEHASİNİN EN GÜZLÜ ÖRNESİDİR.							
KORUMA DURUMU							
A İYİ		B ORTA		C FENA		A İYİ	
B ORTA		C FENA		A İYİ		B ORTA	
C FENA		A İYİ		B ORTA		C FENA	
VAZİYET PLANI:							
				FOTOĞRAF			
							
							
							
							
GÖZLEMLER:							
BUGÜNKÜ SAHİBİ:							
ÖZEL SAHİSHAREMEYİNDEN MAZBUT MERHUN HASEKİ SULTAN VAKFI-VAKIFLAR UMUM MÜDÜRLÜĞÜ							
BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ:							
YAPILAN ONARIMLAR:							
BİR ÇOK YANGIN VE DEPREM GEÇİRMİŞ KÜLLİYE EN SON 1967- 1969 YILLARI ARASINDA VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TARAFINDAN RESTÖRE EDİLMİŞTİR.							
AYRINTILI TANIM:							
TEKNİK BİLGİLER							
SU		ELEKTRİK		İSİTMA		KANALİZASYON	
X		X		X		X	
ÖRJİNAL KULLANIM:							
CAM-DARUŞŞİFA-İMARET-MEDRESE, SİBYAN MEKTEBİ							
BUGÜNKÜ KULLANIMI:							
CAM-RESMİ KURUM							
ÖNERİLEN KULLANIMI:							
HAZIRLAYANLAR:							
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ PLANLAMA VE İMAR MÜDÜRLÜĞÜ							
YAYIN DİZİNİ							
* DÜNDEN BUGÜNE İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ, CİLT 4, SYF 4, KÜLTÜR BAKANLIĞI VE TARİH VAKFI ORTAK YAYINI, İSTANBUL 1994							
EKLER:							
RAPOR		FOTOĞRAF		ROLOVE PROJES		RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA		KROKİ		KİTABE		VAKFIYE	
KONTROL EDEN							
KURUL ONAYI NO.:							
REVİZYON							
KURUL KARARLARI							
12/18/1992-4275							
I_GRP_HASEKİ KÜLLİYESİ_CERRAHPAŞA							
25734-30342-30359-30360-30361-30363-30403-30414							
1132-1808-1608-1808- 45-25-4-29-4-6-8							
F-5/22							

Şekil-23 Haseki Külliyesine ait tescil fişi

Vakıflar Bölge Müdürlüğünden temin edilen taşınmazların listesi, son durumları, kim tarafından nerede ne zaman inşa edildikleri, yapısal özellikleri, yeni ve eski fotoğrafları, gravürler, eski projelerine ulaşılabilecektir

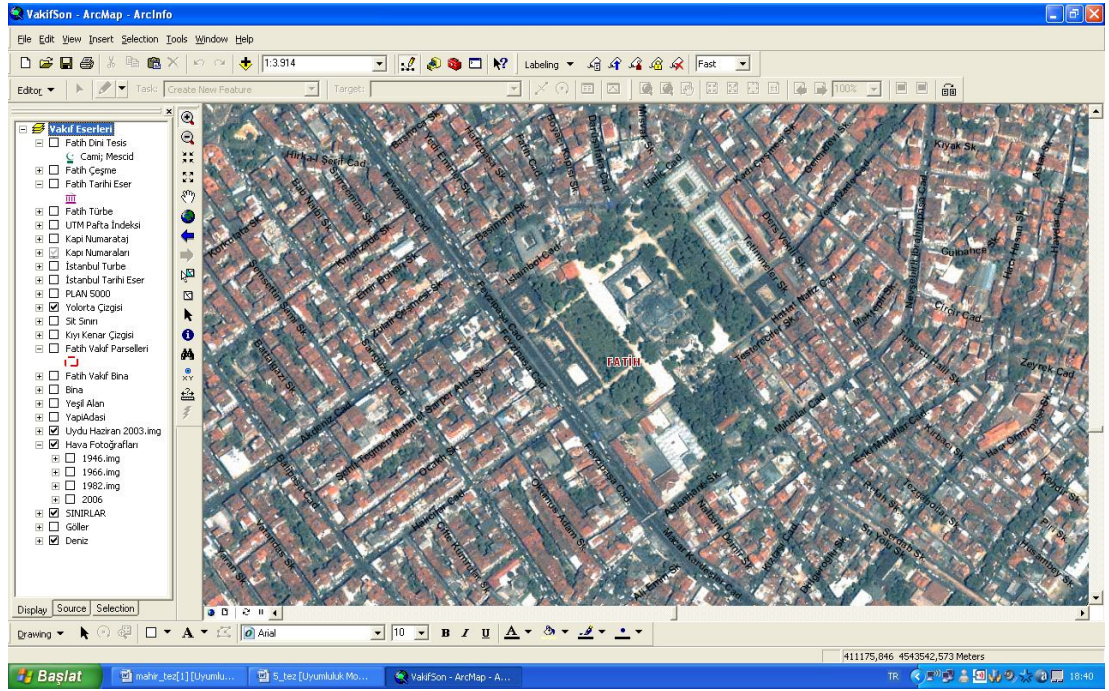

Şekil-24 Pertevniyal Valide Sultan Camii-1940 yılı

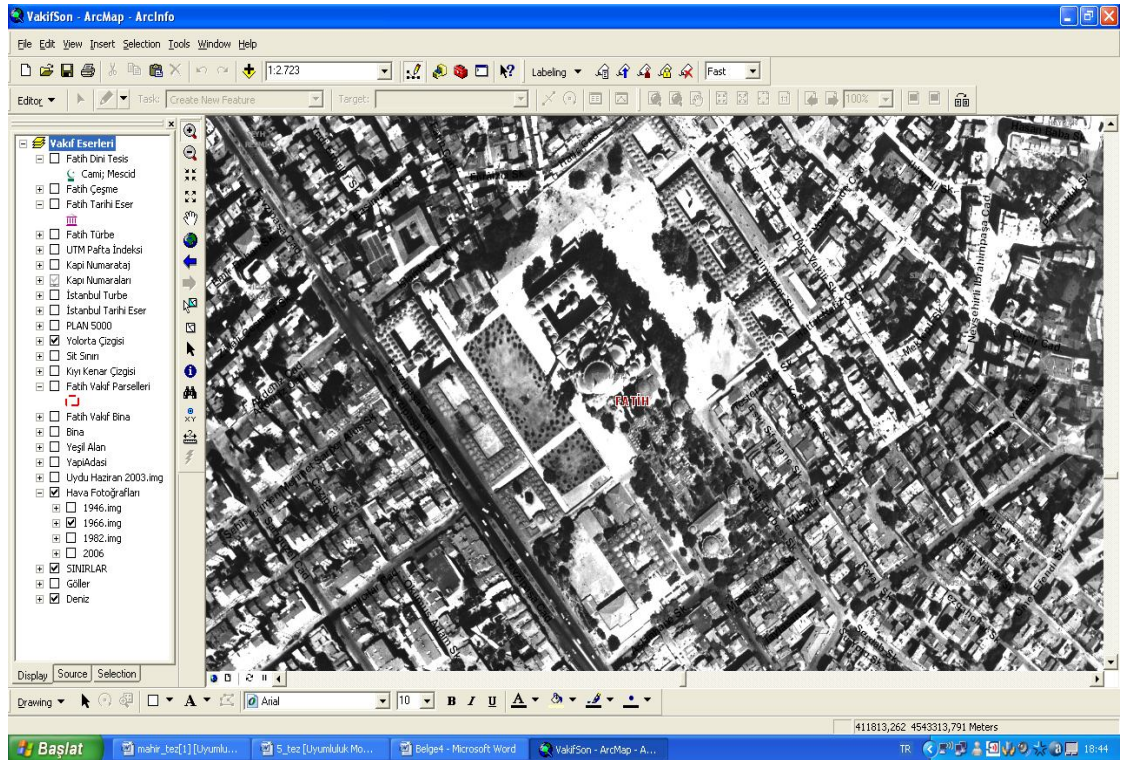

Şekil-25 Mihrimah Sultan Camii Gravürü

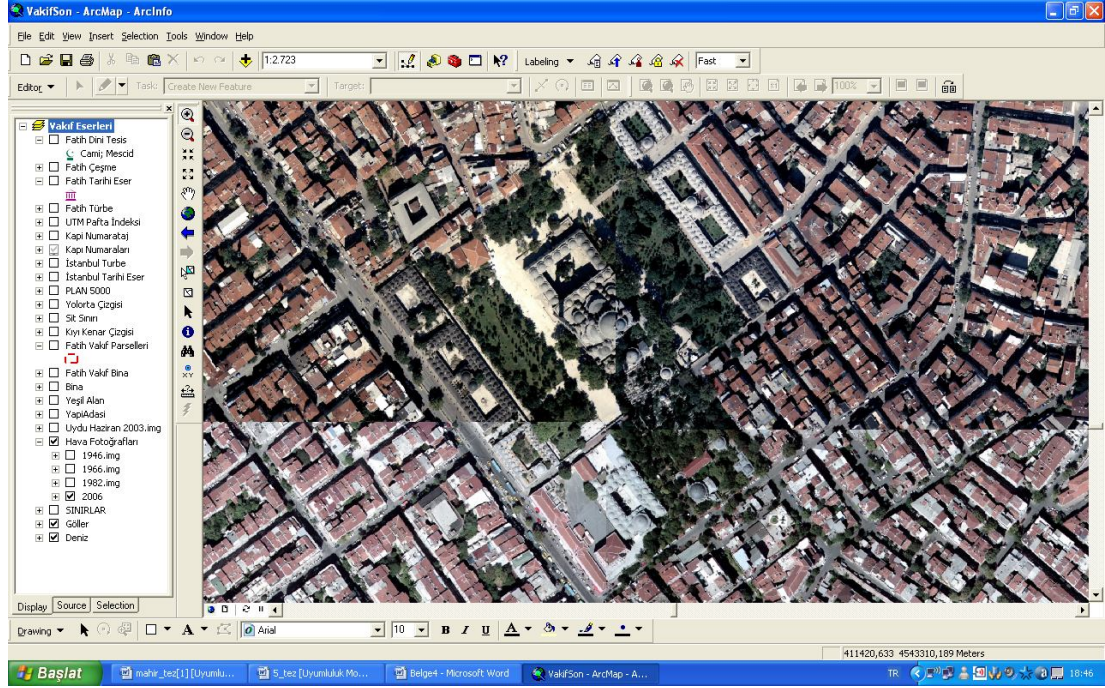
İstanbul Büyükşehir Belediyesinden temin edilen hava fotoğrafları, uydu görüntüleri görülebilecektir.

Şekil-26 2003 yılına ait Fatih Camiinin görüldüğü uydu görüntüsü

Şekil-27 1966 yılına ait Fatih Camiinin görüldüğü hava fotoğrafı

Şekil-28 2006 yılına ait Fatih Camiinin görüldüğü hava fotoğrafı

5.5 Sorgulama

Coğrafi Bilgi Sistemi yazılımlarının bir çok analiz özellikleri vardır. Gerek grafik gerekse öznitelik bilgileri analizler vasıtasıyla sağlıklı karar vermeyi sağlamaktadır. Veritabanları arasında kurulan bağlantılar ile, veritabanı yönetim sistemlerinde gerçekleşen temel işlevler CBS’de yerine getirilir. Detay bilgileri arasındaki bu ilişkiler yardımıyla grafik bilgilerden tanımsal bilgilere veya bunun tersi olarak, tanımsal bilgilerden grafik bilgilere veya tanımsal bilgidan yine tanımsal bilgiye erişme işlemlerinin her birine *konumsal sorgulama* (spatial query) adı verilir.

Sözel bilgilerin sorgulanması: Coğrafi detaylara ait öznitelik bilgilerinin tümü tanımsal, sözel, grafik olmayan bilgi olarak tanımlanmakta olup genellikle tablo dosyaları şeklinde bilgisayar ortamında saklanmaktadır. Geleneksel veritabanı sistemlerinde depolanan tablo bilgilerinin sorgulanması, sadece istenen özellikteki bilgilerin sorgulanması veya sadece istenen özellikteki bilgilerin filtre edilip rapor halinde ekran veya yazıcıdan çıktı alınması, sözel bilgilerin sorgulanması olarak adlandırılır. Böyle bir sorgulamada grafik gösterimden bağımsız olarak, sadece mevcut veritabanındaki öznitelik bilgilerinin sorgulanması gerçekleştirilir.

Grafik bilgilerden sözel bilgilerin sorgulanması: Harita üzerinde grafik olarak gösterilen coğrafi detaylar hakkında daha detaylı bilgi edinmek amacıyla, bu varlıkların grafik bilgisinden hareketle öznitelik bilgilerine erişme işlemine, *grafik bilgilerden sözel bilgilerin sorgulanması* adı verilir. Böyle bir işlemde sorgulaması yapılacak detay veya detayların grafik ve sözel bilgileri öncelikle veritabanlarında mevcut olmalı ve geometrik veriye dayalı olan grafik bilgiler bilgisayar ekranında görüntülenmelidir. Kullanıcının isteğine bağlı olarak, sorgulamada veri filtrelemesi yapılarak tüm bilgiler yerine, sadece istenen öznitelik bilgilerinin görüntülenmesi de mümkündür. Bilhassa CBS yazılımlarının sorgulama amaçlı ürettikleri sorgulama pencereleri ile kullanıcı sahip olacağı esnek bir ara-yüz (interface) vasıtasıyla dinamik ve etkileşimli (interaktif) şekilde veritabanı sorgulama olanağı bulunmaktadır. Böylece kullanıcının konumsal analiz kapasitesi artmakta dolayısıyla karar verme alternatifleri çoğalmaktadır.

Yapılan sorgulama neticesinde ortaya çıkan bilgiler, yine kullanıcı isteğine bağlı olarak, yeni bir veritabanında veya bir doküman dosyasında saklanabildiği gibi rapor formatında yazıcıdan çıktı olarak da alınabilir.

Sözel bilgilerden grafik bilgilerin sorgulanması: Grafik ve sözel bilgilerin ilişkilendirildiği veritabanındaki öznitelik bilgilerden hareketle, bu bilgilerin yansıttığı grafiksel ilişkileri bilgisayar ortamında görüntülemek, tanımsal bilgilerden grafik bilgilerin sorgulanması olarak adlandırılır. Görüntüleme yanında, kullanıcı isteğine göre mevcut bir veritabanından sadece ihtiyaç duyulan grafiksel bilgilerin ayıklanarak bu bilgilerin gereğinde kağıda bir harita şeklinde aktarılması da mümkündür.

5.5.1 Sorgulama Örnekleri

- Ada ve Parsel numarası belli taşınmaza ve bilgilerine ulaşabilmek amacıyla yapılacak sorgulama için ilgili katmanın öznitelik tablosu açılır, “Options” kısmında “Select By Attribute” seçeneği seçilir, açılan pencerede aşağıdaki “Query” (sorgu) yazılarak 2116 Ada 122 parsel görüntülenerek bilgilerine ulaşılabilir.

“ADA”= “2116” AND “PARSEL”= “122”

PAFTA	ILCE_ADI	ADA	PARSEL	Shape_Length	Shape_Area
P-370	FATH	1474	15	49,5024	136,079176
P-206	FATH	859	32	53,989905	114,854652
P-436	FATH	1900	5	39,479159	94,873496
P-436	FATH	2006	19	32,288328	63,399626
P-472	FATH	2604	11	33,00972	55,000454
P-471	FATH	2620	24	21,271349	26,889324
P-298	FATH	1836	4	64,461207	204,855367
P-283	FATH	2116	122	548,071197	10657,673869
P-278	FATH	1894	14	34,304198	52,272626
P-245	FATH	2117	10	47,602719	139,571892
P-350	FATH	1393	55	92,142227	380,708415
P-259	FATH	2258	10	48,327548	116,286255

Şekil-29 Ada ve Parsel numarası bilinen taşınmazın sorgulanması

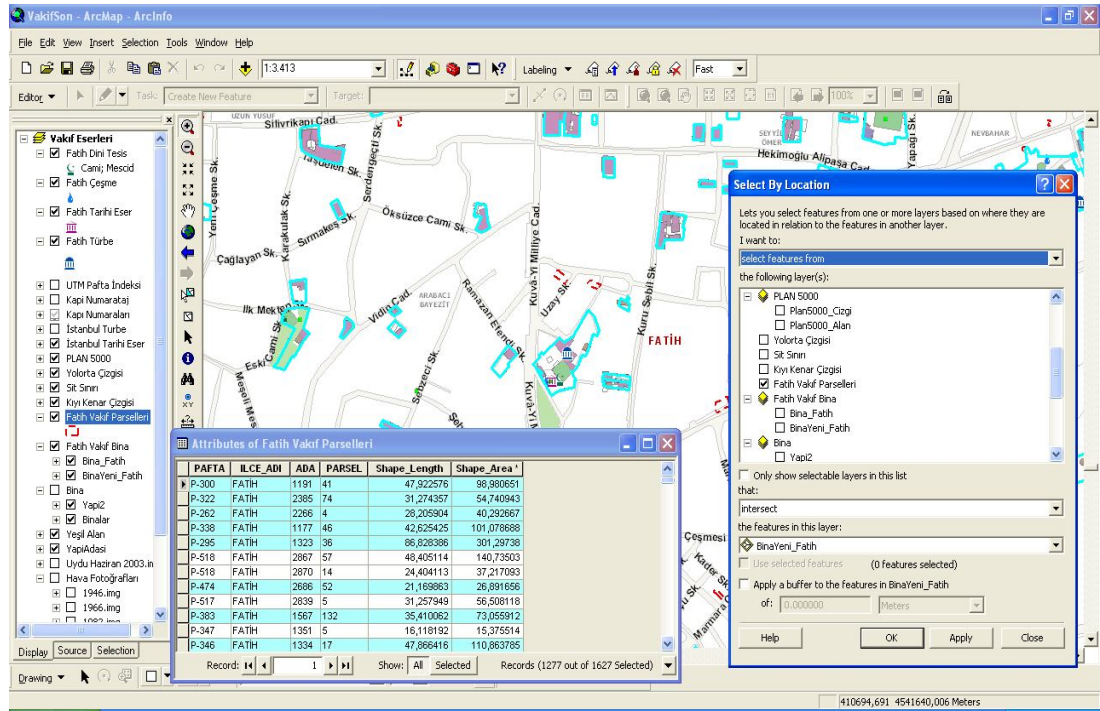
- 1000 m² den büyük Vakıf Parsellerinin tespiti için “Fatih Vakıf Parselleri” katmanında “Attribute Table” açılır. “Select From Current Selection” dan “SHAPE_AREA” >=1000 “Query” si ile 1000 m² den büyük 129 parsel tespit edilebilecektir.

PAFTA	ILCE_ADI	ADA	PARSEL	Shape_Length	Shape_Area
P-369	FATH	1469	9	39,097211	82,036454
P-206	FATH	858	65	56,71486	178,477603
P-451	FATH	2402	1	16,648005	17,468865
P-473	FATH	2607	33	79,65395	308,449416
P-196	FATH	1149	2	60,267183	209,719077
P-296	FATH	2356	4	158,89261	1179,393338
P-347	FATH	1369	7	47,001269	109,00662
P-278	FATH	1890	34	200,285719	2147,541983
P-451	FATH	2405	19	152,210835	1214,278857
P-450	FATH	3007	161	134,234342	1086,791349
P-450	FATH	3007	201	50,152409	146,692158
P-479	FATH	2637	9	31,090436	51,244054
P-478	FATH	2641	12	28,252953	44,75959
P-478	FATH	2650	24	38,59258	64,241037
P-177	FATH	1535	6	62,618807	181,800365

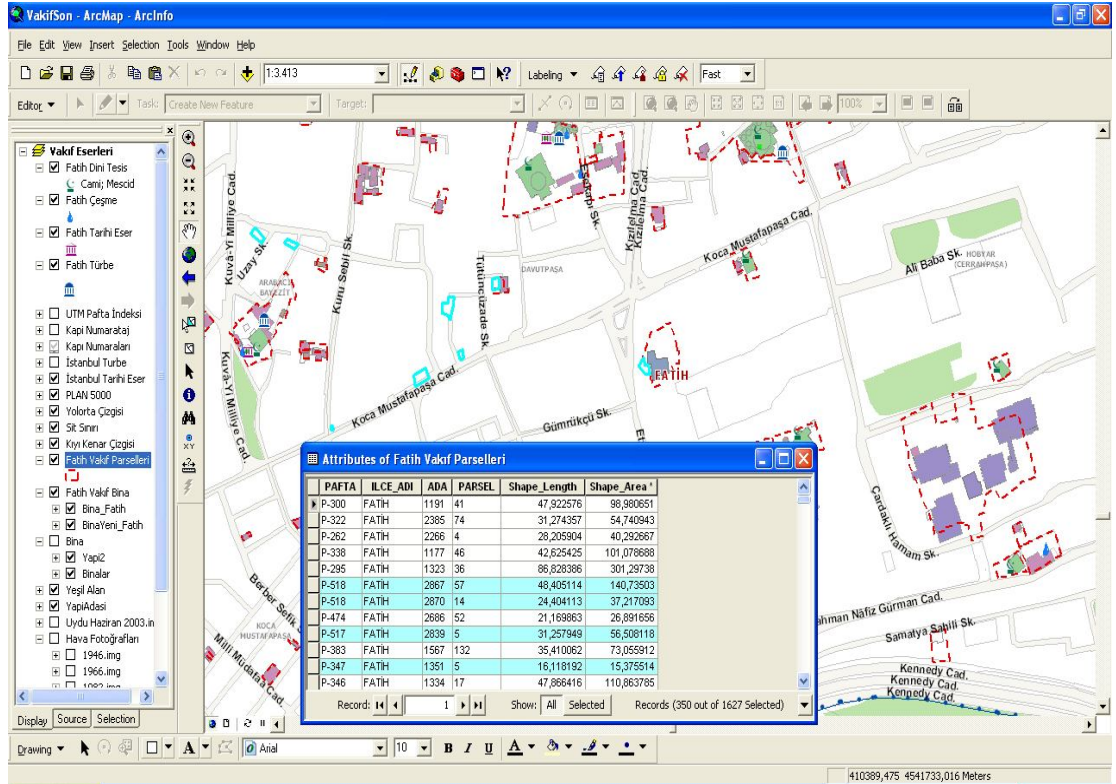
Şekil-30 1000 m² den büyük taşınmazların sorgulanması

- Boş olan Vakıf parsellerinin tespiti için “Select” tabından “Select By Location” özelliği ile “Fatih Vakıf Parselleri” katmanıyla “BinaYeni_Fatih” katmanının kesiştirilmesiyle (overlay analizi) üzerinde yapı olan vakıf parselleri bulunabilecektir. Buna göre 1627 Vakıf parseli içinde 1277’sinin üzerinde bina olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra “Fatih Vakıf Parselleri” katmanında “Attribute Table” açılarak “Switch Selection” özelliği ile 350 boş parsel tespit edilebilecektir.

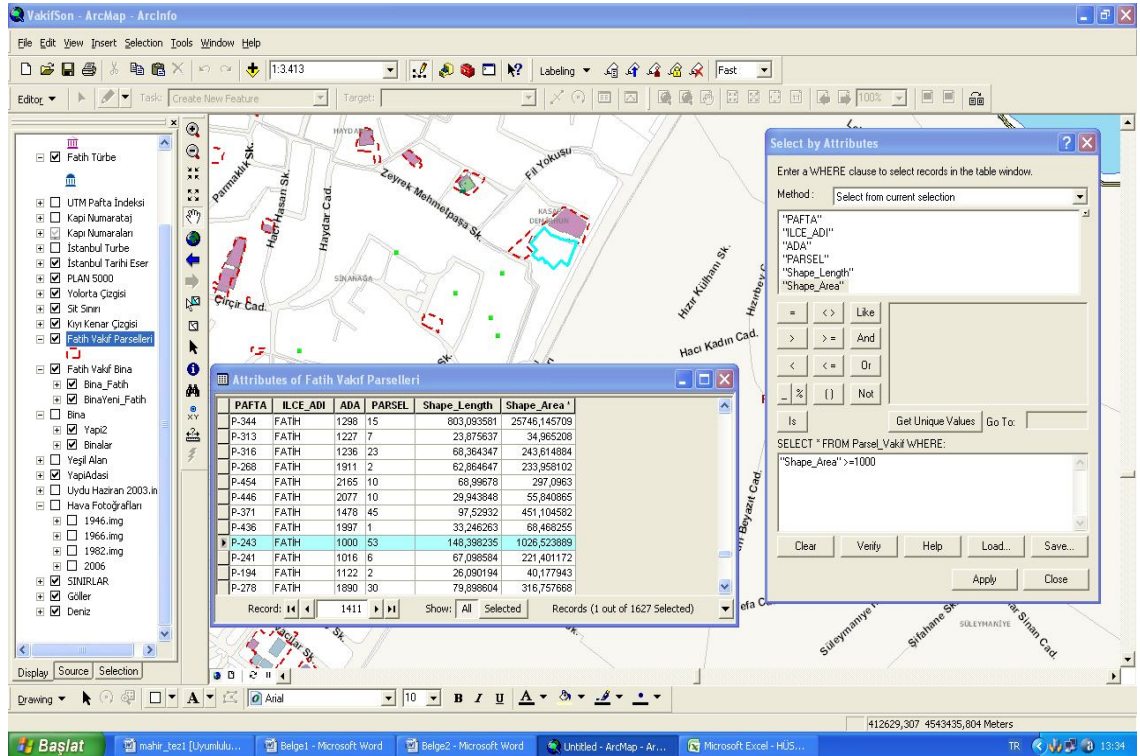

Şekil-31 Üzerinde yapı olan taşınmazların sorgulanması

Şekil-32 Üzerinde yapı olmayan taşınmazların sorgulanması

- 1000 m²’ den büyük boş parsellerin tespiti için “Select By Attribute” özelliği ile “Select By Current Selection” da “SHAPE_AREA” >=1000 “Query” si ile 1 tane parselin boş ve 1000 m² den büyük olduğu tespit edilebilecektir.

Şekil-33 Üzerinde yapı olmayan 1000 m²’den büyük taşınmazların sorgulanması

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

“Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarına Yönelik Coğrafi Bilgi Sistemi Veri Tabanı Oluşturma” projesi kapsamında;

-Fatih İlçesine ait halihazır harita,

-Fatih İlçesine ait 1/5000’lik imar paftası,

-Fatih İlçesindeki tüm binalar ve vakıfların mülkiyetindeki binalar kapı numaraları ve kat adetleri ile birlikte,

-Fatih İlçesindeki tüm eski eserler ve Vakıflar Genel Müdürlüğünün mülkiyeti ve idaresindeki eski eserler öznitelik bilgileriyle birlikte,

-Örnek eski eserlere ait eski ve yeni fotoğraflar, gravürler, tescil fişleri,

-1946, 1966, 1982 ve 2006 yılına ait hava fotoğrafları ile 2003 yılına ait uydu görüntüsü sisteme aktarılmıştır.

-Eski Eser Nitelikli Vakıf Taşınmazlarından, Dini Tesisler “Dini_Tesis_Fatih” katmanı olarak, Çeşmeler “Cesme_Fatih” katmanı olarak, Türbeler “Turbe_Fatih” katmanı olarak, diğer taşınmazlar ise “Tarihi Eser_Fatih” nokta katmanı olarak sınıflandırılmıştır.

Yapılan uygulama sonrasında parsellerle ilgili parsel bazında, yapı bazında, imar durumları ve korunma dereceleri ölçeğinde çeşitli sorgulamalar yapılabilmekte, değişik tarihlerde çekilmiş olan hava fotoğrafları yardımıyla yapılardaki değişiklikler takip edilebilmektedir. Eski eserin restitüsyon projelerinin hazırlanmasına yardımcı olacak dökümanlara çok kolay bir şekilde, çıktı alabilecek ve her birini aynı anda görüntüleyebilecek bir biçimde ulaşılabilmektedir. Vakıf mülkiyetindeki parsellerinin yoğunlaştığı alanlar, bu alanların korunma bölgeleri ve komşulukları bir bütün olarak görülebilmektedir. Yapılan çalışma örnek bir uygulama olup; her eski esere ait ayrıntılı bilgiler öznitelik bilgisi olarak sisteme aktarılarak; eserlerin üç boyutlu görselleştirilmesi ile birlikte eserlerin içine girilerek dolaşılabilecek, ve eserlerin karakteristik özelliklerinin yansıtıldığı görselleştirmeler sisteme dahil edilerek; önceki tarihlerde yapılmış paftalar sayısallaştırılıp sisteme aktarılarak uygulama zenginleştirilebilir. Uygulama kurumsal mutabakat sağlanması halinde ilgili bütün kurumların katılımıyla daha güncel, daha doğru bilgilere ulaşılabilecek

bir biçimde düzenlenebilecek, kurumlar arasında uyumsuzluğun da önüne geçilebilecektir.

Bu sistemin kuruluşunun belirgin faydaları aşağıda anlatılmıştır. Yapılacak projede bu faydalar beklenmelidir.

- **İşin gerçekleştirilmesinde atılacak adımlarda zamandan tasarruf sağlama:** Zaman tasarrufu özellikle uzun süren araştırma ve analiz adımlarında gerçekleşecektir. Mevcut durum itibariyle bilgi çoğunlukla bulunamamakta, bulunduğu ise el ile dosyaların incelenmesi, ilgili encümen arşivine ulaşabilmek, İlgili tescil fişinin temini, eski fotoğraflar, gravürler, paftalara ulaşabilmek, herhangi bir sistematige sahip olmayan bilgisayar dosyalarının değerlendirilmesi zaman almaktadır. Bilgiye erişildikten sonra da istenen formata ve ölçeğe çevrilmesi gibi işlemlerden geçirilmesi gerekmektedir. CBS projesinde yer alacak tüm birimlerin oldukça fazla zaman tasarrufu sağlaması beklenmektedir.
- **Etkinlik ve üretkenliğin artması:** Tekrar eden iş adımlarının otomasyonu bile etkinlik ve üretkenliği büyük ölçüde arttıracaktır. Bir iş adımının ortadan kalkması veya hızlandırılması, personele başka işler yapabilmek için zaman sağlayacak ve üretkenliği arttıracaktır.
- **Daha iyi karar destek kaynakları:** Sorgulama sonuçlarının grafik harita çıktılar şeklinde görülmesi karar verme sürecini hızlandırır. Bunun yanında CBS birçok verinin birleşik kullanımını sağlar. Böylece ilk bakışta görülemeyen ilişkiler bir bütün halinde görülebilmektedir. Normal şartlarda gerçekleştirilmesi çok güç olan kapsamlı analizler de yazılımların imkanları sayesinde kolaylıkla gerçekleştirilebilmektedir.
- **Birim fonksiyonlarında artan otomasyon:** Birimlerin işlevlerini yerine getirirken karşılaştığı alternatiflerin daha çabuk belirlenmesi ve sonuçlarının bilgisayar ortamında analiz edilmesi sağlanır. Alternatif planların bölge üzerinde etkisinin hızlı ve etkin bir şekilde izlenebilmesi örnek olarak verilebilir.

- **Hassasiyette artış:** Artan hassasiyet, mekansal verideki ve ilgili öznitelikteki hassasiyet ve doğruluğun artışı ifade eder.

Eski Eserlere ait eski resimler, tescil fişleri ve gravürlerin yaygın bir sistemde kullanıma açılmamış olması, eski eserlerin restorasyonu için gerekli olan bu verilerin bir kısım kişiler tarafından ticaretinin yapılması sonucunu doğurmuştur. Bu gibi tecrübeler kurumların verileri verirken muhataplarına şüpheli yaklaşması sonucunu getirmiştir. Uygulamamız örnek bir uygulama olduğundan, kurumsal mutabakatta aranmamıştır. Bu nedenle sınırlı sayıda veriye ulaşabilmemiz mümkün olabilmiştir. Yine kurumsal bir destekten yoksun yapılan uygulama, kendi imkanlarımız dahilinde sınırlı kapasitesi olan donanım ve yazılımlarla gerçekleştirilmiştir. Uygulama kurumsal mutabakatlar sağlanarak daha yaygın ve kötü niyetli kullanımı engelleyecek bir biçimde genişletilebilecektir.

Tarihi eserlere yönelik bir bilgi sisteminin bulunmayışı dağınık bulunan bilgilere ulaşımı zorlaştırmakla birlikte bu eserlerin korunması, restore edilmesi ve eserlerdeki deformasyonların takibini zorlaştırmaktadır. Bir nevi geçmişin mirasçısı durumunda bulunan Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün bu anlamda bu mirasın korunmasına öncülük etmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin dört bir yanında bulunan Vakıf arsa, arazi ve eserlerinin korunmasına ve en iyi şekilde değerlendirilmesine yönelik yapılması gereken ilk ve en önemli işin, bu mülklere ait bilgilere bir sistem içinde, belli standartlar dahilinde ulaşılmasının mümkün kılınması olduğu bir gerçektir. Bu anlamda bilgilerin harita üzerinden sorgulanabildiği, istenilen bilgilere hızlı bir şekilde ulaşılmasını mümkün kılan, bilginin sürekli güncellenebileceği Coğrafi Bilgi Sistemlerine yönelik bir zorunluluktur.

Coğrafi Bilgi Sistemlerinin gerekliliğinin kavranması sonrasında yapılması gereken bu sistemin kurulmasının, kontrolünün ve güncelliğinin sağlanmasında görev alacak yeni bir idari birimin oluşturulması olacaktır. Bu konuda bilgi birikim sahibi, bilginin

güncelliği ve doğruluğunun önemini kavramış personelden oluşturulacak bu birimde personelin belli periyotlarla CBS konusunda eğitime tabi tutulması, halihazırda olduğu gibi çalışanların günceli yakalaması sonrasında süreç içerisinde zamanın gerisinde kalmasını engelleyecektir.

Çeşitli kurumlarda, arşivlerde, dosyalarda bulunan bilgiler bir an önce kurumsal mutabakatlar sağlanarak, ciddi bir araştırma ve organizasyon sonrasında tek elde toplanmalıdır. Birbirinden kopuk bilgilere verimli birer kaynak olarak CBS sistemi içinde anında ulaşılabilecektir.

KAYNAKLAR

İBB Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü, 2006, “Tarihi Yarımada Genel Tipoloji Envanteri ve Kentsel Tasarım Rehberi”

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2008, “Vakıflar Kanunu”,
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5737.html>

Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2008, “Vakıflar Genel Müdürlüğü Merkez ve Taşra Teşkilatı Görev, Çalışma, Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”,
http://www.vgm.gov.tr/pdf/yonetmelik_28052008.pdf

Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2000, “Emlak İşleri El Kitabı”

Sayıştay Başkanlığı, 2004, “Vakıflar Genel Müdürlüğünün Sorumluluğundaki Tarihi

Eserlerin Korunması Hakkında Sayıştay Raporu”,
<http://www.sayistay.gov.tr/rapor/perdenrap/2004/2004-1Vakiflar/Vakiflar.pdf>

El Hassan, R. , Elkadi, 2002, “Information System Applications for Conservation Strategies”, UNESCO Virtual Congress, Oct-Nov.

İBB Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, (2003), İBB KBS Müdürlük Analizleri

Box, P., 1999, “GIS and Cultural Resource Management: Manual for Heritage Managers”, UNESCO

Alparslan, Okyar, Yüce, “Kültürel Mirasın Korunmasında CBS'nin Rolü”, 4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilisim Günleri, Fatih Üniversitesi, 2006

Frank J. Zagrajsek, Ksenija Kovacec Naglic , 1997, “G.I.S. Model Of Cultural Heritage: The Case Of The Republic Of Slovenia”, Third Joint European Conference & Exhibition On Geographical Information, Vienna, Austria

Li Rui, 2008, “Urban Heritage Conservation by GIS under Urban Renewal: A Case study of Hankou Historical District in Wuhan, China”, Urban Heritage Conservation by GIS under Urban Renewal, 44th ISOCARP Congress

Maria Daniela Tantillo, 2007, “GIS Application In Archaeological Site Of Solunto”, XXI International CIPA Symposium, Athens, Greece

Mohamed Farouk, 2007, “Heritage Management: GIS and Mapping Applications, Mapping Project Of Giza Plateau”, Egyptian National Center For Documentation Of Cultural & Natural Heritage (CulNat).

Anonim, Büyük Ölçekli Harita ve Harita Yapım Yönetmeliği

Bank, E., (2000), Coğrafi Bilgi Sistemlerinde Kullanılan Haritalar, Projeksiyonlar ve Referans Sistemleri

Environmental Systems Research Institute, (1999), İstanbul Büyükşehir Belediyesi KBS Fizibilite Final Raporu

Selçuk, M., (1980), Kartoğrafya'ya Giriş ve Projeksiyon Bilgisi Ders Notları

URL1: www.esri.com.tr

URL4: www.islem.com.tr